

€ 3,00

april 2012

Word abonnee van Doorbraak zie achterpagina!

Crisis nu ook zichtbaar in Nederlands straatbeeld.

In de greep van de BV Hoger Onderwijs

De bezuinigingen en maatregelen die het leven ondraaglijker maken van iedereen die niet tot de rijken behoort, stapelen zich op. Ook studenten in het hoger onderwijs ontkomen er niet aan.

Zo schrikt Bruin I niet terug voor het uitdelen van krankzinnig hoge boetes aan de zogenaamde langstudeerders, het afpakken van de studiefinanciering en het onbetaalbaar maken van een tweede studie. En daarmee zijn nog lang niet alle maatregelen genoemd. Hoe tegenstrijdig het ook klinkt, onder het motto “investeren in de toekomst” wordt er bot bezuinigd en daarmee wordt studeren steeds meer beperkt tot een bezigheid van de rijken.

“Investeren in de toekomst” betekent voor dit kabinet dus niet kwalitatief goed, betaalbaar en toegankelijk onderwijs. Integendeel, en dat heeft alles te maken met een Europees verdrag: de Verklaring van Bologna. In 1999 ondertekenden 29 Europese landen deze verklaring. Inmiddels is het aantal aangesloten landen gestegen tot 47. Met deze verklaring werd het Bolognaproces in gang gezet. “Doel van dit proces is een stelsel van gemakkelijk herkenbare en vergelijkbare academische graden in te voeren, de mobiliteit onder studenten, docenten en wetenschappelijke onderzoekers te bevorderen, onderwijs van hoge kwaliteit te waarborgen en het hoger onderwijs een Europese dimensie te geven”, aldus de overheid zelf. In de praktijk betekent dit dat het hoger onderwijs, en daarmee de universiteiten¹ en hogescholen, een commerciële positie krijgen binnen Europa. Met als doel het vergroten van de concurrentiepositie ten opzichte van andere machtsblokken als China en de VS. Belangrijkste middelen zijn de onderlinge concurrentie tussen Europese onderwijsinstellingen en de macht over het onderwijs door grote bedrijven. En dat is precies wat de huidige bezuinigingen en maatregelen teweegbrengen. De crisis geeft de machthebbers een excuus om het Bolognaproces nog sneller te doen verlopen.

SPEKKIE

In juli 2011 kwamen de staatssecretaris van Onderwijs Halbe Zijlstra en de minister van Economisch Zaken Maxime Verhagen met hun “Strategische agenda voor het Hoger Onderwijs”. Uit de eerste alinea blijkt al direct de insteek: onderwijs is er voor economische groei en voor grote bedrijven. “Het kabinet wil Nederland toerusten voor een positie in de voorhoede van kenniseconomieën. In de driehoek onderzoek, onderwijs en ondernemerschap ligt de basis voor onze welvaart. Het zijn ondernemende topwetenschappers, innovatieve ondernemers met oog voor de lange termijn, en gedreven docenten en studenten, die daarvan de basis vormen. In de kruisbestuiving tussen deze groepen worden de verdien capaciteit en het economische groeivermogen van Nederland versterkt en worden antwoorden gevonden op de grote maatschappelijke opgaven van vandaag en morgen.” Oftewel: Nederland volgt blindelings de doelstellingen van Bologna. De hele agenda is spekkie voor het bekkie van het bedrijfsleven. Onderwijs moet werknemers produceren voor de arbeidsmarkt. “Kwaliteit” is daarbij een synoniem geworden van “nuttigheid”, voor het bedrijfsleven welteverstaan.

► ► ► Vervolg op pagina 2

Dwangarbeid verpakt als “maatschappelijk verantwoord ondernemen”

In Leiden voert Doorbraak actie tegen het Participatiecentrum in De Zijl Bedrijven (DZB),¹ de sociale werkvoorziening waar werklozen verplicht werken met behoud van uitkering. Ook in Den Haag moeten uitkeringsgerechtigden dwangarbeid verrichten, onder meer bij de Haeghe Groep. Ze werken daar naast mensen met een arbeidshandicap, maar dan zonder loon en zonder arbeidsrechten.

“Zo’n tweeduizend opdrachtgevers maken gebruik van de diensten van de Haeghe Groep”, aldus de website van het bedrijf. Naast het detacheren van mensen met een arbeidshandicap bij werkgevers voert de Haeghe Groep ook allerlei diensten uit, zoals onder andere confectie- en stofferingswerk, onderhoud van de groenvoorziening en “het verpakken van droge voedingsmiddelen als snoep, chocola, thee, noten, gedroogde zuidvruchten en lijnzaad”. Bij dit inpakwerk worden nu ook werklozen ingezet. Een van hen is Parvaneh.

“Ik moet de hele dag snoep inpakken. Ik plak een sticker op de verpakking en dan moet het in de doos”, vertelt ze. “Het zijn heel veel verschillende soorten snoep. Op de sticker kan ik zien voor welk bedrijf het bedoeld is. Bijvoorbeeld voor De Tuinen, Aldi, Albert Heijn, Lidl en Etos. Soms loop ik door een van deze winkels en dan zie ik een product dat ik zelf de hele dag heb staan inpakken. Geen haar op mijn hoofd die eraan denkt het te kopen. Het komt echt mijn neus uit.”

PRATEN

Parvaneh heeft een bijstandsuitkering en zit op Nederlandse les. Een jaar geleden migreerde ze vanuit Iran naar Nederland. “Ik kan mijn Nederlands niet echt oefenen op de werkplek van de Haeghe Groep. De Nederlanders zitten altijd alleen met elkaar te praten. De mensen uit andere landen kan ik niet zo goed verstaan, omdat ze met een heel ander accent Nederlands praten. In mijn eigen taal mag ik niet praten. Als ik dat wel doe, dan wordt er soms over geklikt door de Nederlanders. Dan komt de baas vragen of ik in het Nederlands wil praten. Maar dat is voor mij nog heel moeilijk en dus praat ik soms de hele dag niet.”

De gemeente Den Haag verplicht anderstaligen tot taallessen, maar ze mogen niet zelf kiezen waar ze die volgen. “Ik wilde het liefst naar Capabel, omdat ik dan vier hele dagen naar school zou kunnen”, vertelt ze. “Dat mocht niet. We hebben alleen een contract met Sagen, werd er gezegd. Maar bij Sagen oefen je niet met elkaar, maar met een computer. Je werkt zelfstandig een boek door en de docent is er alleen voor vragen.”

► ► ► Vervolg op pagina 11

*Praatjes maker=

Niet alleen de huizen worden gesloopt...

Wij wonen hier al een aantal generaties. Er is hier veel veranderd. We zijn hier destijds heen verhuisd om te werken op de scheepswerf. Maar al die bedrijven zijn failliet gegaan. Ik was toen nog wat jonger, maar heb het wel allemaal meegekregen. Ik ben hier geboren en opgegroeid. Mijn kinderen gaan hier naar school. Ik hou van m'n buurt.

Nu wordt mij opeens verteld dat ik weg moet. Klerezooi. Dat gaat dus niet gebeuren. Ze willen er, hoe noemen ze dat, een hippe buurt van maken. Het is dichtbij de stad, zeggen ze. Hallo, zijn wij geen mensen dan? Misschien willen wij ook dichtbij de stad wonen. En wij wonen al jaren hier. Wij woonden al hier, toen niemand hier nog wilde wonen.

De huizen zijn er slecht aan toe. Al acht jaar doen ze er niets aan. Die woningcorporatie denkt alleen maar aan geld. Dat huurgeld van ons zien wij niet terug, hoor, het verdwijnt daar ergens in de top. De huizen beginnen helemaal te schimmelen. Je verft het en na een week kun je het weer verven. Ze doen jaren niets met de huizen, en nu zeggen ze dat ze er zo slecht aan toe zijn dat ze gesloopt moeten worden. Over mijn lijk!

We hebben alles al geprobeerd. We zijn ook naar de politiek gestapt hier. Maar het is allemaal hetzelfde. De politiek zegt dat ze een middenweg moeten vinden. Een middenweg? Er wonen vijfduizend mensen hier, en er is één woningcorporatie. En dan hebben ze het over een middenweg. Wij hebben hen gekozen. Ze zitten er namens ons. Ze moeten achter ons staan.

Maar ik weet uit ervaring dat niemand achter je staat. We moeten het alleen doen. Maar dat is niet erg. Dat zijn wij wel gewend. Zolang ik leef, laat ik ze niet aan onze huizen komen.

Cihan Ugural

Amsterdam,
23 maart 2012:
studenten in actie.

In de greep van de BV Hoger Onderwijs

► ► ► Vervolg van voorpagina

MARKTWERKING

In de verklaring wordt een aantal doelstellingen genoemd die elk land zou moeten nastreven om de onderlinge concurrentie te vergroten. Die verhoogde concurrentie zou moeten leiden tot meer mobiliteit op de arbeidsmarkt, en tevens het aanzien van de betreffende landen moeten vergroten. Het benadrukken van de concurrentiepositie doet wel het belang van de kwaliteit van het onderwijs afnemen. Belangrijker wordt gevonden hoe het onderwijs in kan spelen op de behoeften van het bedrijfsleven. Universiteiten kunnen nu het beste beschouwd worden als bedrijf: de BV Hoger Onderwijs. Studenten worden door de BV's gezien als producten. Studenten die goede diploma's hebben, het goed doen in het bedrijfsleven en daar veel geld voor opleveren, zijn het meest winstgevend. Daarbij spelen ook tijd en kosten een belangrijke rol. Een student die zijn of haar diploma 'pas' na vijf jaar haalt, is voor de BV immers duurder en zodoende minder winstgevend dan de student die er drie jaar over doet.

Net zoals 'echte' bedrijven moet de BV Hoger Onderwijs zich houden aan de spelregels van de markt. Een van de spelregels is uiteraard 'efficiënt werken'. Een populaire kreet daarbij is bijvoorbeeld "efficiencykorting", wat staat voor zonder reden bot bezuinigen. Bij veel overheidsmaatregelen speelt de efficiëntie van het studentenproductieproces een grote rol: de langstudeerboete, het afschaffen van de studiefinanciering in de masterfase, het bevriezen van de studiefinanciering voor bachelors, het geven van een soort studiebeurs aan promovendi in plaats van hun reguliere dienstverband bij de universiteit. Dat kost minder en geeft tevens minder gedoe met arbeidsrechten. Een andere maatregel is de verlenging van de aflossingstermijn voor een studentenlening van 15 naar 20 jaar, zodat de lening minder snel kwijtgescholden kan worden, en de overheid meer rente kan vangen. Daarnaast lopen de cao-onderhandelingen voor medewerkers vast omdat de universiteiten geen loonsverhoging willen accepteren.

Universiteitsbestuurders hebben de mond vol van efficiëntie en studierendement. Ze willen zich soms nog wel eens een kritische houding aanmeten, maar voeren precies dezelfde neo-liberale agenda door als de beleidsmakers op landelijk en Europees niveau. Zo werd het "bindend studieadvies" ingevoerd waardoor studenten minstens een bepaald aantal studiepunten per jaar moeten halen om door te mogen met hun studie. Die maatregel is zojuist van het eerste studiejaar uitgebreid naar alle jaren. Het is niet ondenkbaar dat studenten binnenkort verplicht worden om fulltime met hun studie bezig te zijn, met een opleiding die goed aansluit op de wensen van het bedrijfsleven natuurlijk. Daardoor, en doordat steeds meer colleges en huiswerk verplicht worden, wordt het studenten vrijwel onmogelijk gemaakt om zich nog met activiteiten buiten de studie om bezig te houden. Zo is het bij veel studies nu de regel dat wie geen college volgt ook geen tentamen mag maken. Allemaal zodat studenten "zo efficiënt mogelijk" studeren, oftewel zo snel mogelijk klaargestoomd worden voor de arbeidsmarkt om zo de concurrentiepositie van de BV Hoger Onderwijs te verbeteren.

Een andere spelregel is het bezuinigen op en het wegbezuinigen van extra faciliteiten, om zo de winst voor de BV nog meer te verhogen. Uiteraard gaat het hier niet om de extra hoge bonussen van bestuurders, maar om nuttige extra's als het papieren studentenblad, sportvoorzieningen voor studenten en de mensa's, die nu steeds meer onbetaalbaar raken.

VERDIENCAPACITEIT

Nog een mooi woord: "verdiencapaciteit". Docenten en hoogleraren worden geacht zelf hun onderzoekssubsidies binnen te halen en krijgen steeds minder geld van de BV Nederland en de BV Hoger Onderwijs. Daarnaast zal de studiefinanciering op termijn waarschijnlijk helemaal in een (a)sociaal leenstelsel worden omgezet. Studenten en docenten mogen niet te veel geld kosten en moeten zich het liefst zo snel mogelijk terugverdienen.

Plannen voor efficiëntie en rendement zijn voor de BV's natuurlijk leuk, maar dan moet er wel "draagvlak" voor komen in de samenleving. Daarom wordt er actief campagne gevoerd tegen "de luie student". Bovendien "moet iedereen iets inleveren". Er worden extra controles ingevoerd voor studenten die zouden sjoemelen met studiefinanciering. En daarnaast: "Studeren doe je toch voor jezelf? Je mag best wat investeren in je toekomst." Allemaal excuses om botte bezuinigingen te rechtvaardigen, zodat de rijken nog meer kunnen verdienen en nog meer kunnen profiteren van kritiekloze, goed geschoolde arbeiders.

Dit is in een notendop het idee achter het begrip "marktwerking". Het betekent voor studenten dat ze gezien worden als objecten om geld aan te verdienen. Stop er kennis in en ze kunnen efficiënter geld produceren. Maar dan moeten ze natuurlijk niet te kritisch gaan nadenken. Studenten hebben niets te willen: ze moeten doen wat het meeste geld oplevert voor de rijken. Volgens de Kritische Studenten Utrecht (KSU) is marktwerking een van de drie kernbegrippen die van belang zijn bij het analyseren van het Bolognaproces. De andere begrippen zijn meetbaarheid en management.²

MEETBAARHEID

Wat is een diploma in Nederland waard ten opzichte van de diploma's in andere Europese landen? Hoeveel kennis bezit de student? Hoeveel daarvan is nuttig voor het bedrijfsleven? Hoe lang doen mensen gemiddeld over die studie? Wordt er wel efficiënt genoeg met geld omgegaan? Bedrijven willen kunnen meten wat de waarde van een student op de arbeidsmarkt is en willen bovendien in staat kunnen zijn om universiteiten, studenten en docenten af te rekenen op "slechte prestaties". Want om concurrentie mogelijk te maken tussen alle Europese landen-BV's, en om aan de behoeften van het bedrijfsleven te voldoen, moeten de behaalde resultaten steeds meetbaar zijn om ze zo internationaal vergelijkbaar te maken. Daartoe werden het bachelor-master systeem, de harde knip³ en de Europese studiepunten (ECTS) ingevoerd.

Met de invoering van het bachelor-master systeem, tien jaar geleden, konden academische graden en behaalde punten gelijk worden getrokken over de Bologna-landen. Bedrijven kunnen zo bij sollicitaties van studenten uit andere landen ook makkelijk nagaan wat ze gepresteerd hebben. Dat stimuleert tevens de concurrentie tussen alle Europese onderwijsinstellingen. In Nederland bestaat sinds 2012 een "diplomaregister" waarin alle diploma's van alle studenten worden bijgehouden "om fraude tegen te gaan" en bazen gerust te stellen dat hun werknemers hun getoonde diploma's echt behaald hebben. Verder heeft Bruin I "prestatieafspraken" ingevoerd tussen overheid en universiteiten. Studenten en docenten hebben daar niets over te zeggen, politici en mannetjes en vrouwtjes uit het bedrijfsleven wel. Op het niet nakomen van die prestatieafspraken worden universiteiten voortaan financieel afgerekend. De prestaties hebben vooral betrekking op efficiëntie en rendement. Studeren studenten gemiddeld wel snel genoeg af? Ook komen er maatregelen om te voorkomen dat studenten wisselen van studie omdat ze dan langer dan noodzakelijk studeren.

Utrecht, 27 februari 2012: schoonmakers en studenten bezetten samen de universiteit.

FOTO: MARIËT VAN BOMMEL

Onderzoekers worden afgerekend op het aantal artikelen en citaties. Bovendien krijgen ze steeds moeilijker geld, tenzij ze van tevoren al hun resultaten kunnen voorspellen. Docenten worden afgerekend op het aantal studenten dat hun vakken haalt. Over de hoofden van de docenten en studenten heen worden “standaarden” vastgesteld waarmee “kwaliteit” gemeten wordt. Mede om het aantal gehaalde vakken zo hoog mogelijk te krijgen gaat de universiteit Leiden het “studieplan” invoeren waarbij studenten “prestatieafspraken” maken met hun studieadviseur. Samen spreken ze af welke vakken en hoeveel punten er gehaald gaan worden dat jaar. Gaat het niet goed, dan worden beiden daarop afgerekend.

MANAGEMENT

Ook geldt, net als bij andere bedrijven, dat de BV Hoger Onderwijs bestuurd moet worden, en wel van bovenaf. Daarom worden besluiten genomen door professionele managers, in plaats van democratisch door studenten, docenten en andere medewerkers. Managers die begrijpen wat er moet gebeuren om de concurrentiepositie te verbeteren en de winstgevendheid in het bedrijfsleven te vergroten. Oftewel: management afkomstig uit, of met nevenfuncties in, het bedrijfsleven. Management dat er voor zorgt dat studenten en docenten niets in te brengen hebben, en dat alles wel even zal regelen.

Er is officieel medezeggenschap. Dat suggereert dat studenten en docenten invloed hebben. Studentenraden hebben echter meestal slechts “een adviserende functie”. Het management maakt de plannen en de raden kunnen op z'n best een beetje bijsturen. Daarbij worden steeds meer beslissingen direct door het bedrijfsleven genomen. Het bedrijfsleven heeft voorgesteld om anderhalf miljard in onderwijs te investeren. Op het eerste gezicht een nobel gebaar, maar het draait om puur eigenbelang. In ruil voor de investeringen wil het wel mee kunnen beslissen over de inhoud van studies en over studentenstops bij in hun ogen “zinloze” studies (die geen perspectief op de arbeidsmarkt hebben, waar bedrijven dus niets aan hebben). Bovendien willen ze een inbreng bij het toelaten van nieuwe studies.

Bij de nieuwe universiteitsbesturen spelen ook andere typische managertrekjes een rol. Zo wordt er veel geld gestoken in universiteitspropaganda, megalomane projecten, en worden computersystemen “gecentraliseerd” in het kader van “efficiëntie” (maar waarvan iedereen weet dat het uiteindelijk alleen maar meer geld kost). En de managers mogen natuurlijk goed verdienen. Het kapitaal regeert.

PROTEST

Wat betekent dit allemaal voor de studenten? De mogelijkheden om te kiezen voor een studie naar eigen keuze worden steeds meer beperkt. Over de inhoud van de studies mogen zij niet meer meepraten en beslissen. Alles wordt wel even geregeld door mensen die er verstand van denken te hebben. Ze doen alsof ze het beste met je voor hebben, maar ondertussen bepalen ze welke studies je wel en niet mag doen, hoe hard je moet werken, hoeveel tijd je naast je studie in andere dingen steekt, en wat de inhoud van je studie is. Daarnaast zorgen de bezuinigingen in de vorm van de langstudeerboete en het afschaffen van de studiefinanciering in de masterfase ervoor dat (verder) studeren niet langer tot de keuzemogelijkheden van alle studenten behoort. Studenten die niet kunnen rekenen op een riant bijdrage van hun ouders kunnen niet meer studeren wanneer zij zich niet onder willen dompelen in schulden door een lening.

Door het Europese, landelijke en lokale universitaire beleid wordt er een stinkende hoop over studenten uitgestort. Zelfs aan de ogenschijnlijke goede bedoelingen, bijvoorbeeld in de vorm van investeringen, zit een luchtje. Studenten zijn echter niet onbepaald kneedbaar, en kunnen niet in elke vorm worden gegoten die de overheid wil. De grens was voor veel studenten vorig jaar al bereikt, en dat lieten ze met z'n twintigduizenden zien door te demonstreren op het Malieveld in Den Haag. Er is echter meer nodig dan wat boegeroep naar de politici die nota bene deze bezuinigingen stonden te verdedigen op een podium tijdens de demonstratie. Dat demonstreren ook kan zonder ruimte te bieden aan politici bleek tijdens de manifestatie op 23 maart, de afsluiting van de actieweek, georganiseerd door de Landelijke Studenten Vakbond (LSVB) en het Interstedelijke Studenten Overleg (ISO).

Het verzet van studenten moet echter verder gaan dan het geven van kritiek op de langstudeerboete. KSU wees er al eerder op: er moet ook kritiek geleverd worden op, en acties gevoerd worden tegen, de invloed van het bedrijfsleven in het hoger onderwijs.⁴ Dat deden zij, samen met de andere studenten van Goed en Toegankelijk Onderwijs (GTO), op 20 maart in de vorm van een fietsdemonstratie in Utrecht. Studeren moet immers geen middel zijn om het bedrijfsleven te paaieren en Nederland internationaal goed op de kaart te zetten. De rol van het (hoger) onderwijs is zorgen dat mensen zich kunnen ontwikkelen, om hen kritisch en onafhankelijk te maken. Ook, of juist, ten opzichte van deze bedrijven en het beleid dat wordt gevoerd.

Frodo Tromp
Shirley de Vet

Noten

1. *Overall waar universiteiten staat kan ook hogescholen gelezen worden.*
2. *“Global Europe, Bologna en het hoger onderwijs”, KSU, <http://kritischestudentenutrecht.wordpress.com>.*
3. *“Harde knip”, www.iso.nl.*
4. *“Studentenstrijd moet zich tegen alle bezuinigingen richten”, Joris Hanse en Tomme Geraedts, 8 maart 2011, www.doorbraak.eu.*

~ Blogs+

Een selectie uit de pakweg 70 nieuwe artikelen, blogs, aankondigingen, verslagen en cartoons die op Doorbraak.eu zijn verschenen sinds het vorige nummer van deze krant.

Containerleven

(8 februari, David Vervoort)

Het is echter de vraag hoe lang ‘starters’ of minder gefortuneerden op de woningmarkt nog langer de keuze voor een container als woning uit de weg kunnen gaan. In een tijd dat normale sociale woningbouw steeds schaarser wordt - corporaties beschouwen de bouw hiervan als een vervelende, kostbare nevenactiviteit en breken bestaande sociale woningbouw liever af voor eensgezinswoningen -, zal er voor veel mensen steeds minder te kiezen vallen.

Minder verdienen en minder eten om de BV Nederland te steunen? Echt niet!

(10 februari, Eric Krebbers)

Naar verhouding wordt hier redelijk verdiend, maar daar werken we ons met z'n allen ook letterlijk kapot voor. We worden geacht allemaal Hard Werkende Nederlanders te zijn, volkomen flexibel en te allen tijde inzetbaar, en voortdurend bezig onszelf via cursussen te optimaliseren om het personeelsbestand van de BV Nederland uiterst concurrerend te houden.

Kennisquiz en ballenwerpen tegen de sociale kaalslag

(15 februari, Max de Jonge en Mariët van Bommel)

Zowel toevallige voorbijgangers als bezoekers van het Stadsbouwhuis toonden zich erg enthousiast om de verantwoordelijke politici bij het ballenwerpspel een bal tegen de smoel te gooien. De lokale bestuurder De Haan werd deze middag aardig wat keren van zijn sokkel geworpen, net als Geert Wilders, Henk Kamp, Mark Rutte, Maxime Verhagen en Paul de Krom.

De neo-liberale grote broer

(17 februari, Piet van der Lende)

Nederland heeft na de VS het hoogste aantal gedetineerden per duizend inwoners van alle westerse landen en een zeer groot percentage van die opgesloten zit vast zonder enige vorm van proces (onder meer in vreemdelingenbewaring). Maar er zijn ook stopzettingen van uitkeringen, boetes en andere maatregelen, zodat mensen die aangewezen zijn op flexibele arbeid in een voortdurende toestand van chronische bestaansonzekerheid verkeren.

Noisejob: Welke weg?

(17 februari, Lili Irani)

Terwijl de vrouw peinsde, bleef in haar hart een fakkel branden, de hoop op verblijfsrecht en een veilig bestaan in een vrij en vredelievend land. Ze smeekte erom dat de immigratie-ambtenaren van de IND haar gezin asiël zouden geven.

SP-tijdschrift Spanning weigert anti-nationalistisch artikel van voormalig hoofdredacteur

(23 februari, Eric Krebbers)

Principiële kritiek op het beleid van tegenhouden, uitsluiten, opjagen, opsluiten en uitzetten van vluchtelingen is niet te vinden in de SP-verkiezingsprogramma's. Integendeel, men is het in grote lijnen wel eens met het beleid van migratiebeheersing van de BV Nederland, die de partijleiding overigens maar wat graag zou meebesturen.

Schoonmakers naar de universiteit

(28 februari, Jeroen Breekveldt en Mariët van Bommel)

Wat nu? Hebben de schoonmakers de staking gewonnen en hebben ze nu geld om te studeren? Nee, zover is het helaas nog niet. Toch stroomden tweeduizend schoonmakers gisteren de Universiteit Utrecht op de Uithof binnen. Samen met de Kritische Studenten Utrecht bezetten ze de universiteit.

“Scheepjongens van Bontekoe”-romantiek waart rond in Hoorn

Scheepjongens van Bontekoe in Hoorn.

In 2011, het jaar waarin de strijd rond het standbeeld van de massamoordenaar Jan Pieterszoon Coen¹ in volle hevigheid losbarstte, plaatste de gemeente Hoorn zonder blikken of blozen een nieuw beeld ter verheerlijking van het Nederlandse kolonialisme: een buste van Willem Ijsbrantszoon Bontekoe.²

Deze in 1587 in Hoorn geboren schipper, koopman en loopjongen van Coen staat al eeuwenlang te boek als een van de populairste “Indië-vaarders”.

Om hem heen hangt de stoere jongensboeken-romantiek van “De scheepjongens van Bontekoe”, een in 2007 verfilmd verhaal van Johan Fabricius op basis van het oorspronkelijke scheepsjournaal van Bontekoe³ zelf.

“H oorn kan putten uit een rijke zeevaart-historie, met als hoogtepunt de zestiende en zeventiende eeuw”, aldus de gemeente Hoorn,⁴ die eerder de genocide⁵ op de Banda-eilanden onder leiding van Coen ontkende. Het ophemelen van het koloniale verleden van de stad blijkt tot onbekommerd chauvinisme te leiden. “Hoornse schippers en kooplieden staan in die tijd bekend om hun vindingrijkheid, hun doorzettingsvermogen, hun ondernemingslust en hun slimme koopmanschap. Onder het motto ‘de kost gaat voor de baat uit’ zijn ze bereid risico’s te nemen. Hun avonturen spreken nog altijd tot de verbeelding.” In de haven van Hoorn, op de kademuur van de Hoofdtoren, werd Bontekoe al sinds 1968 herdacht met een beeldengroep van drie levensgrote bronzen “scheepjongens”. De gemeente heeft vorig jaar de lofzang op de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC)⁶ nog eens extra versterkt door in de buurt van “de scheepjongens” een borstbeeld van Bontekoe neer te zetten. Dat lid van de VOC-roversbende heeft daarmee volgens de gemeente “een prominente plaats” gekregen. Bontekoe vormt een van de trekpleisters waarmee de gemeente het toerisme wil bevorderen en een goed in de markt liggend imago van Hoorn kan uitdragen.

De gemeente vertelt het verhaal over Bontekoe langs de lijnen van het nog steeds heersende koloniale vertoog. “Aan land maakt Bontekoe opnieuw angstige ogenblikken mee. Op een gegeven moment wordt hij belaagd door inboorlingen die weinig goeds met hem voorhebben. Het ziet ernaar uit dat Bontekoe en de zijnen in de pan worden gehakt. De schipper meent dit althans op te merken uit het agressieve gedrag van de plaatselijke bevolking. Hij wordt doodsbang, prevelt een gebed en krijgt een ingeving: ‘Als ik heel hard ga zingen, merken de inboorlingen niet dat ik het bijna in mijn broek doe van angst en laten ze ons misschien met rust.’” Zo zet de gemeente het racistische perspectief neer van de slimme en beschaving brengende Europeaan die op vreemde bodem lastig wordt gevallen door simpele en agressieve wilden.

In werkelijkheid waren het juist Bontekoe en de rest van de VOC die “de plaatselijke bevolking” lastig vielen. Aan boord van zijn schip Nieuw Hoorn bevonden zich 350 vaten buskruit, die ertoe dienden om de eerste koloniale oorlog van Nederland in Azië tot een succes te maken. Onderweg, in de Indische Oceaan, ontplofte het schip echter. Bontekoe wist maar ternauwernood aan de dood te ontkomen. Dat spectaculaire schipbreuk- en reddingsverhaal kwam centraal te staan in de nationalistische geschiedschrijving. De rol van Bontekoe als trouw hulpje van de dictatoriale Coen werd verdonkeremaand. De gouverneur-generaal van de VOC stuurde hem naar de Zuid-Chinese Zee om met militair geweld de Chinezen te dwingen tot handel en Chinese arbeiders te ronselen of zelfs te ontvoeren om op de plantages en aan de forten te werken. De scheepsreis met 800 soldaten liep uit op een plundertocht, waarbij de Nederlanders dorpen in brand staken, goederen roofden en zo’n duizend Chinezen gevangen namen. Uit de toonzetting van Bontekoes scheepsjournaal blijkt dat hij het doodnormaal vond om met het mes op de keel monopolieposities voor de VOC af te dwingen. In dat kader werkte hij er volop aan mee om Spaanse en Portugese koloniatoren het leven zuur te maken. Die concurrenten op de zich ontwikkelende kapitalistische wereldmarkt moesten volgens de VOC-machthebbers met alle ter beschikking staande middelen worden bestreden.

Harry Westerink

Noten

1. “Geen eerbetoen voor van zijn voetstuk gevallen Coen!”, Harry Westerink, 21 september 2011, www.doorbraak.eu.
2. “Willem Ijsbrantsz. Bontekoe”, <http://nl.wikipedia.org>.
3. Journaal van Bontekoe, <http://nl.wikipedia.org>.
4. “Scheepjongens Bontekoe”, www.hoorn.nl.
5. “Gemeente Hoorn ontkent koloniale genocide onder leiding van Coen”, Harry Westerink, 8 maart 2012, www.doorbraak.eu.
6. “Hollandse koopmansgeest geen reden tot feest”, Harry Westerink, Fabel-krant 52/53, Gebladerte Archief, www.doorbraak.eu.

Het taboe op herstelbetalingen doorbreken

Het boek “New perspectives on slavery and colonialism in the Caribbean” bevat bijdragen van diverse auteurs over slavernij en kolonialisme in voornamelijk de Nederlandse Antillen en Suriname. Herhaaldelijk dacht ik tijdens het lezen dat ik meer zou willen weten over de onderwerpen die aan de orde kwamen. Dat is dan ook precies wat de samenstellers van het boek, Marten Schalkwijk en Stephen Small, beogen.

Het is een stapje binnen het grotere doel om te komen tot een diepgravender geschiedschrijving over de slavernij en het kolonialisme in “de West”. Vergeleken met de vele onderzoeken naar de praktijken van de andere koloniale mogendheden, steekt de Nederlandse geschiedschrijving daarbij momenteel namelijk nogal schril af.

De bijdragen in het boek zijn onderverdeeld in drie hoofdthema’s: de institutie slavernij, het verzet ertegen en de erfenis ervan. Hoewel er bijdragen zijn die gedetailleerd ingaan op een bepaald aspect van de slavernij, is een groot deel van de artikelen vooral te zien als aanzet tot verder onderzoek. De suggesties die worden gedaan, klinken veelbelovend. Zo wordt er

bijvoorbeeld voorgesteld om onderzoek te doen vanuit genderperspectief, waarbij de ervaringen van vrouwen tijdens de slavernij op de voorgrond staan.

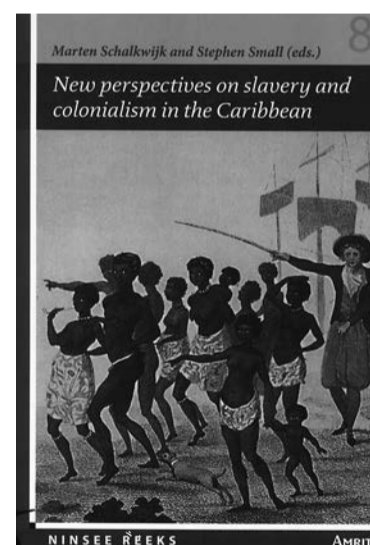
Deze lezer is geen geschiedenisvreter en daarom waren sommige artikelen voor mij te specialistisch, zoals bijvoorbeeld “Durkheim and Marx in the Caribbean: Slavery, Laws and Marronage in Suriname, 1650-1863”. Maar hoe verder ik in de bundel kwam, hoe interessanter het werd. Boeiend zijn met name de artikelen die handelen over de erfenis van de slavernij, en waarin wordt ingegaan op zowel de economische als de mentale en sociale gevolgen ervan in de hedendaagse samenleving. Dat komt doordat de vraag in die artikelen verschuift van wat er is gebeurd naar waarom het is gebeurd. Tevens worden er verbanden getrokken tussen het koloniale verleden en de huidige situatie, wat er voor zorgt dat er uit de artikelen een urgentie spreekt.

Zo wordt er vanuit diverse perspectieven geschreven over herstelbetalingen. Het is logisch dat dat een van de meest besproken onderwerpen is binnen het kader van de erfenis van het kolonialisme. Het legt een direct en concreet verband tussen het koloniaal verleden en de omgang daarmee in de huidige samenlevingen. De schrijvers van het boek zijn zich er terdege van bewust dat het een pijnlijke discussie blijft voor het westen, en achten het juist daarom een extra reden om te blijven aandringen op een constructief debat. In de bijdrage van Sandew Hira, waarin

hij ingaat op wat hij “scientific colonialism” noemt, schrijft hij dat het in Nederlandse wetenschappelijke kringen zelfs taboe is om het over herstelbetalingen te hebben. Maar ook zonder die wetenschappelijke kringen is het debat al levendig genoeg, blijkt uit dit boek.

Toch zou er vanuit het westen echt meer serieus moeten worden ingegaan op de discussie. Zo komt Fernne Brennan in zijn artikel “British slavery and her colonial legacies” in antwoord op de door hemzelf opgeworpen vraag waarom en in welke vorm er herstelbetalingen gedaan moeten worden, bijvoorbeeld met de term Post Traumatic Slave Syndrome (niet van hemzelf). Door deze psychische stoornis te erkennen zijn er individuele slachtoffers aan te wijzen, hoewel gesteld wordt dat hele zwarte gemeenschappen last kunnen hebben van het syndroom, en als slachtoffer dus in aanmerking komen voor herstelbetalingen. Dit om de diversiteit van ideeën over herstelbetalingen aan te geven.

Persoonlijk lijkt het me zinvoller om uit te gaan van de samenleving als geheel, en de gevolgen die daarbinnen te zien zijn. Zoals Armand Zunder doet in zijn artikel. Die heeft een methodologie ontwikkeld om herstelbetalingen te berekenen voor de schade die werd veroorzaakt door de Nederlandse koloniale overheersing. Hoewel Zunder zelf al aangeeft dat berekeningen voor het geleden menselijk leed altijd iets symbolisch in zich zullen hebben, wordt de ideologische discussie over herstelbetaling ineens heel praktisch. Nu nog een manier vinden om het westen zover te krijgen

+Boek*

dat het zich er niet meer vanaf kan maken met het gemakzuchtige argument dat het praktisch onmogelijk is om herstelbetalingen uit te voeren, en dus niet langer de discussie over de schuld aan en de verantwoordelijkheid voor het leed en de gevolgen daarvan uit de weg kan gaan.

“New perspectives on slavery and colonialism in the Caribbean”, Marten Schalkwijk en Stephen Small. Uitgeverij: Amrit, € 17,50. ISBN: 9789074897594.

Jos Hooimeijer

Opstandig volk in de haven+Boek*

Met zijn proefschrift "Opstandig volk" presenteert Hans Boot een analyse van de strijd van de havenarbeiders in Amsterdam, toegespitst op de neergang en de terugkeer van de losse havenarbeid in samenhang met de zogeheten arbeidspool. Boot begint zijn geschiedenis bij de arbeidsenquête van 1890 en eindigt met het juridische gevecht van een groep in 1998 ontslagen poolarbeiders, met bestuurders van FNV Bondgenoten in de rol van werkgever. De gerechtelijke procedures duurden voort tot in 2011.

De strijd van de havenarbeiders was steeds vooral gericht op het terugdringen van de losse havenarbeid. Aan alle verworvenheden heeft de neo-liberale flexibiliteit van de laatste 25 jaar weer een einde gemaakt. Een afbraakproces dat de vakbeweging volgens Boot meer begeleidde dan bestreed. En hij kan het weten. Voor zijn boek kon hij putten uit zijn jarenlange ervaring met scholingswerk in de haven en zijn werk als redacteur van "Solidariteit, blad voor een strijdbare vakbeweging".

Vanwege de enorme omvang van het proefschrift (555 pagina's!), en haar specifieke thema van de arbeidspool Samenwerkende Haven Bedrijven (SHB), waar een groot deel van het boek om draait, beperk ik me tot één aspect, te weten de aanloop tot de SHB. Immers, met de terugkeer van de losse havenarbeid, en de toenemende bestaansonzekerheid die daarmee gepaard gaat, kan een blik op de voorgeschiedenis helpen om ons voor te bereiden op de tijd die komen gaat.

De aard van de havenarbeid, gecombineerd met de strategische positie van de havens, kweekte een sociaal klimaat van solidariteit en strijdbaarheid. Voor de niet aan een specifiek bedrijf gebonden poolarbeiders gold dat in het bijzonder. Ze waren thuis in de haven, en door hun brede ervaringen en opgedane contacten een vitale schakel in acties en stakingen. Een opstandig volk, "aangenaam direct en met een heerlijk gebrek aan onderdanigheid", aldus Boot in een boeiend interview naar aanleiding van zijn boek op de Solidariteit-website.¹

DE AANLOOP

Voordat het kwam tot het opzetten van een havenpool, heerste er een barbaars bestaan voor diegenen die niets anders restte dan het los verhuuren van hun arbeidskracht. Boot wijst op de landbouwcrisis die heerste in met name Friesland, en de keiharde repressie van Justitie en politie tegen de opkomende socialistische beweging daar, die samen met intimidatie door aanhangers van de koningin maakte dat velen hun geluk elders gingen beproeven en naar Amsterdam en omstreken migreerden. Daar zorgde onder meer de aanleg van het Noordzeekanaal voor het nodige werk. De grote toestroom aan arbeidsmigranten op zoek naar een inkomen leidde tot mensonterende taferelen. Er was vrijwel alleen ongeschoold werk en veel mensen knapten tal van zeer uiteenlopende klussen op. Tussen de burgerij en de handarbeiders bestonden, afgezien van de aanname en het ontslag, vrijwel geen sociale contacten. Boot citeert de sociaal-democraat Vliegen: "Het aantal doodgevoren mensen was ongehoord talrijk, het aantal zieken en hongerenden ontelbaar", en hij merkt op dat in diezelfde periode het Rijksmuseum (1885) en het Concertgebouw (1888) voor het eerst de deuren openden, en het Centraal Station werd voltooid (1889).

Uiteraard berustten de proletariërs niet in hun situatie. Het vergde de nodige tijd om te komen tot een vakorganisatie. De eerste pogingen werden met behulp van Engelsen ondernomen. Er werden in Amsterdam afdelingen opgericht van Engelse bonden, maar die waren slechts een kort leven beschoren. Naast de gebruikelijke intimidatie door werkgevers, moet dat zeker ook geweten worden aan de aard van het werk. Dat kende veel onzekerheid, arbeiders hadden geen contracten en waren in het algemeen onzeker over de dag van morgen - factoren die het opzetten van een duurzame vakorganisatie bemoeilijkten. Maar toch

wist men uiteindelijk wel tot formele organisatie te komen. Diverse vakverenigingen slaagden er na stakingen in om te worden erkend als onderhandelingspartner. Er bleef wel een patstelling bestaan over het verplicht lidmaatschap van de bond, en er werd gestaakt om niet te hoeven samenwerken met niet-georganiseerde arbeiders. Die actie sloeg via directe contacten met spoorwegarbeiders, en formele contacten met hun organisaties, over naar de spoorwegen en dat leidde tot de grote spoorwegstaking van 1903. Boot: "Het succes van beide stakingen lag in de getoonde kracht van onderop. Ervaren als een grote overwinning met erkenning van de vakverenigingen als gevolg, lag de betekenis in de getoonde solidariteit, de daadkracht, het organisatievermogen en het gegroeide zelfbewustzijn. En die kwamen van onderop." Ook citeert hij de conclusie van de historicus Rüter: "De leiders brengen minder de arbeiders in beweging, dan dat de arbeiders hen dwingen hun actie te leiden".

Het schrille contrast tussen enerzijds onveiligheid, werkloosheid, overbodigheid van arbeidskracht en terugkerende stakingen, en anderzijds de profijtlijke economische expansie, riep verschillende reacties op. De aanhoudende toestroom van werklozen resulteerde in lage lonen en daarmee in een uitzichtloos bestaan van het proletariaat. Daardoor waren stakingen en oproer schering en inslag, niet alleen in de haven, maar ook in de stad. Uit tal van bronnen blijkt de belangrijke rol van arbeidersvrouwen in dat maatschappelijke verzet.

HERVORMERS

Zie daar het moment waarop hervormers op het maatschappelijk toneel verschenen. Immers, de economie mocht dan wel groeien, maar hoe kon dat worden gegarandeerd in een context van grote groepen proletariërs die elke moment weer hun deel van de taart konden komen opeisen? De verdienste van de hervormers was volgens Boot dat ze uitgesproken verontrust waren over de onbeheerste toestroom van werklozen. "Hun zorg was het risico voor de maatschappelijke stabiliteit van een ongebonden, niet in de reguliere loonverhouding geïntegreerde, groep arbeiders. Vanuit deze bekommernis waren ze voorstander van een gereguleerde arbeidsbemiddeling via een gemeentelijke havenbeurs".

De losse arbeid die plichten zonder rechten bood, was een antwoord op de onregelmatige goederenstroom in het havenbedrijf en de daardoor veroorzaakte fluctuaties in de aantallen benodigde arbeiders. Om die pieken en dalen te reguleren - en de sociale rust te bewaken! - richtten de gezamenlijke ondernemers in de Amsterdamse haven al in 1917 een havenpool op. Die leverde op bestelling arbeiders. Gelegen op het kruispunt tussen de vaste en losse arbeid, omvatten ze op den duur minstens de helft van het totale arbeidersbestand. Twistpunten in de opeenvolgende pools waren het arbeidscontract, de beschikbaarheid van arbeiders en de loongarantie als er geen werk was. De gereguleerde arbeidsbemiddeling kreeg op 2 januari 1917 in Amsterdam gestalte met de Havenreserve. In Rotterdam werd vlak na de internationale revolutionaire woelingen van november 1918 op initiatief van de werkgevers een Loonraad ingesteld. Toen de urgentie na de nederlaag van links was verdwenen, werd dat initiatief niet verder doorgezet.

Deze aanloopperiode vormt uiteraard slechts een zeer beperkt onderdeel van Boots studie. Hij behandelt immers het hele tijdvak tot 1995, maar daar kan ik hier niet verder op ingaan. Met de hernieuwde sociale aanval, waar het kabinet momenteel in alle stilte op zit te broeden, wordt erop ingezet dat we weer onderling met elkaar zullen moeten gaan vechten om te overleven. Een besef vanuit welk ellendig bestaan onze voorouders zich omhoog hebben gevochten, met behulp van organisaties als vakbonden, maar ook los van vakbonden, en, zoals Boot ook overtuigend laat zien, ook tegen de vakbonden in, kan ons sterken in onze overtuiging dat we ons actief zullen moeten inzetten voor een beter bestaan.

HET BELANG VOOR NU

Havenarbeiders die zich binnen een ondernemingsraad organiseren, maar die raad vooral gebruiken als platform voor acties, die regelmatig overhoop liggen met de vakbondsbestuurders, die zelfs overgaan tot de bezetting van vakbondskantoren, die voortdurend van zich doen spreken in de media door hun directe solidariteit met

andere groepen, en die hun kracht tonen door hun eisen te laten overnemen en verwoorden door radicale bonden als het NAS en de EVC. Dat doet ons denken aan analyses van strijd zoals we die slechts kennen uit het buitenland. En dat roept de vraag op in hoeverre we onze eigen voorgeschiedenis eigenlijk kennen. In het eerder genoemde interview stelt Boot als klap op de vuurpijl ook nog dat er nader onderzoek zou moeten worden verricht naar het verband tussen organisatie, strijdbaarheid en de ingrijpende veranderingen in de arbeid. Dat kan maar één ding betekenen: de geest van het operaïsme leeft in Hans Boot! In zijn boek benoemt hij immers tal van aspecten en concepten die bijna 50 jaar geleden in Italië hun gistende werking begonnen, zij het zonder dat hij de samenhang ervan aangeeft. Maar wat niet is, kan nog komen, en in Nederland gebeurt alles toch altijd 50 jaar later?

Dit brengt ons bij het volgende merkwaardige fenomeen. Er is in het verleden namelijk al eens eerder een poging ondernomen om de arbeidersstrijd in een Nederlandse haven te analyseren, uitgerekend vanuit een operaïstische invalshoek. Met haar boek "Meer loon voor minder werk. Arbeidersstrijd in de Rotterdamse haven 1960-1980",² een doctoraalscriptie culturele antropologie van maar liefst 323 pagina's, heeft Yvonne Heygele geprobeerd een geschiedenis van de na-oorlogse arbeidersbeweging in de Rotterdamse haven te schrijven. Het boek was expliciet bedoeld als een aansluiting bij de toenmalige Italiaanse discussie. Dat leverde volgens haar twee belangrijke voordelen op. "De ontwikkelingen worden beschreven vanuit de arbeiders als handelende subjecten, waarmee het mogelijk wordt dat de havenarbeiders hun eigen geschiedenis als totale strijdgeschiedenis, als groeps geschiedenis gaan begrijpen, wat dienstig kan zijn voor het verder voeren van de strijd. Bovendien wordt hier een voor Nederland nog nauwelijks gehanteerde theoretische benadering uitgewerkt, bewerkt en aangepast in een concreet onderzoek. Hiermee kan de in Nederland ingezakte en verstarde discussie rond de geschiedenis van de arbeidersbeweging een nieuwe impuls krijgen." Het boek wordt wel terloops genoemd door Boot, maar Heygeles inzet bespreekt hij helaas verder niet.

Vanzelfsprekend was met het boek van Heygele niet alles gezegd. De meerwaarde ervan is vooral dat het kapitalistische arbeidsproces als een strijdtonel wordt beschreven waarvan de ontwikkeling van technologie een cruciaal onderdeel vormt. Het zou Boots proefschrift zeker ten goede zijn gekomen wanneer hij haar analyse expliciet bij de door hem beschreven problematiek had betrokken. Dat laat niet onverlet dat Boot een indrukwekkend, boeiend en leesbaar boek heeft geschreven over de strijdgeschiedenis van de havenarbeiders. Een boek dat bij mij tot de ontluisterende conclusie heeft geleid dat ik vrijwel geen kennis heb van de Nederlandse sociale geschiedenis en de geschiedenis van de arbeidersbeweging - maar daar valt wat aan te doen...

"Opstandig volk. Neergang en terugkeer van losse havenarbeid", Hans Boot. Uitgever: Stichting Solidariteit, € 26,75. Bestellen: redactie@solidariteit.nl.

Henk Zeldenrust

Noten

1. "Opstandig Volk. Neergang en terugkeer van losse havenarbeid", redactie, www.solidariteit.nl.
2. "Meer loon voor minder werk. Arbeidersstrijd in de Rotterdamse haven 1960-1980", Yvonne Heygele. Uitgeverij: Ordeman, Rotterdam, 1982. Ze werd bij haar onderzoek en scriptie begeleid door Frans van den Oudenrijn. Die publiceerde in 1992 bij uitgeverij Papieren Tijger in Breda een thematisch verwant boek over de bekendste theoreticus van het operaïsme: "Autonomie. Hoofdlijnen van het politiek-theoretisch project van Toni Negri".

“Zwarte Piet is een slaaf. We moeten de slavernij afschaffen”

(1 maart, Harry Westerink)

Het Sinterklaasfeest werd vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw als pedagogisch instrument ingezet om kinderen te drillen tot nette, brave en gehoorzame burgers. Sinds die tijd werd het feest ook steeds meer een hulpmiddel bij het versterken van het Nederlandse nationalisme.

Bedriegers van de Hoge Raad stemmen in met onrechtmatige aanpak anti-kernwapenactivisten

(19 maart, Gonnus Doeven)

De Hoge Raad hield bovendien vast aan de zienswijze dat genocide onder omstandigheden gerechtvaardigd kon zijn. Ook handhaafde hij het standpunt dat de geweldsbeperkende bepalingen van het internationaal humanitair recht niet onder alle omstandigheden behoeven te worden gerespecteerd.

Frankrijk: zal radicaal-links iets leren van de antisemitische moorden in Toulouse?

(26 maart, Yves Coleman)

Precies zo als bij de aanval door Anders Behring Breivik in Noorwegen, probeerden de media Mohammed Merah neer te zetten als een “eenzame wolf” en niet als de drager van een fascistische ideologie, in dit geval een extremistische vorm van internationaal jihadisme.

Africhting en revolte - verzet in het tijdperk van onderwerping tot human capital

(28 maart, Detlef Hartmann en Oscar Schlaack)

De kern van het tayloristische/fordistische offensief voor het veranderen van de wereld was een alomvattende strategie van rationalisering van sociale processen op alle maatschappelijke terreinen. In het arbeidsproces was ze gericht op het innerlijk van de subjecten, op de verwoesting van achterhaalde autonomie van gedrag door complexe arbeidsprocessen in onderdelen op te splitsen en deze op rationele wijze samen te voegen met behulp van tijd- en bewegingsstudies.

De nieuwe wereldwijde beweging van het “horizontalisme”

(4 april, Peter Storm)

Spreken van een wereldwijde actiegolf met revolutionaire implicaties is allang niet overdreven meer. Pogingen om de gebeurtenissen te duiden zijn allang in volle gang. Ook radicaal-linkse stromingen - die zich enerzijds bevestigd weten in hun maatschappijkritiek, en anderzijds vaak links gepasseerd worden door menigten nieuwe actievoerders die zich van welke vastomlijnde denkrichting dan ook weinig aantrekken - houden zich hiermee bezig.

In de publicaties van Hitler-wannabees, rechts-populistisch gespuis en christenzeloten komt hun ware aard naar boven. Haat tegen Joden, niet-westerse migranten en afvalligen voert de boventoon. Daarbij geven de publicaties een aardig kijkje in het verknipte leven van deze snuiters: krankjorume ideeën zijn aan de orde van de dag.

De PVV heeft niets, maar dan ook helemaal niets, met het buitenland. Daar komen immers die ingebeelde enge horden moslims vandaan die de Nederlandse cultuur vernietigen. Maar toch zijn er twee landen op de aardkloot waar de PVV wel wat mee heeft. Het ene is natuurlijk Israël dat een frontstaat tegen de islam zou zijn. Het andere is Zuid-Afrika, en niét omdat de PVV nu zo begaan is met de zwarte medemens aldaar. Nee, de PVV voelt zich alleen verwant met de witte Boeren, die afstammen van Nederlandse kolonisten en mede verantwoordelijkheid droegen voor het apartheidssysteem. De **Stichting Taalverdediging** is zeer ingenomen met de politieke steun van de PVV voor de blanke Boeren. Zo is in hun nieuwsbrief te lezen dat PVV-parlementariërs er bij staatssecretaris Halbe - zool - Zijlstra op aandringen “zich sterk te maken voor het Afrikaans”, de op het Nederlands lijkende taal die de Boeren bezigen. Ook vindt de PVV dat Zijlstra zich uit moet spreken tegen de landhervormingen waarbij Boeren gedwongen worden een deel van hun oorspronkelijk geroofde landerijen op te geven ten faveure van arme Zuid-Afrikanen. Want eens geroofd, blijft immers geroofd.

De **Dagelijkse Standaard** is een rancuneus-rechtse website opgericht door de ultra-conservatief Joshua Livestro. Op de website verschijnen bijdragen van VVD-ers, PVV-ers en nog extremer gespuis. Onlangs was er een interview met Theodor Holman te lezen. Holman staat vooral bekend als de vriend van wijlen Theo van Gogh. Na diens dood is het oorlog in Holmans' hoofd en ziet hij achter elke baard een moslimfundamentalist. Op de Dagelijkse Standaard toont Holman zich een groot bewonderaar van de terrorist Anders Breivik die in Noorwegen 77 mensen doodde. “Ik voel me verwant met Breivik”, aldus Holman die toegeeft dat hij en Breivik “min of meer” hetzelfde denken. Net als Breivik vindt Holman dat “we snel moeten ingrijpen”, want anders “hebben we echt verloren”. Hij meent dat moslims “twee wapens hanteren”, namelijk die van “de bevolkingsaanwas en de immigratie”. Holman vertelt er natuurlijk niet bij dat moslims tegenwoordig bijna net zo weinig kinderen krijgen als de kaaskoppen. Nee, stel je eens voor zeg dat je op basis van feiten moet discussiëren. Maar goed, Holman meent verder dat er “in principe” geen gematigde islam bestaat. En als er al gematigde moslims bestaan, kun je die volgens hem het beste vergelijken met de “snoepjes gevende fascist” uit de Tweede Wereldoorlog. Holman geeft verder aan het oneens te zijn met het Polen-meldpunt van de PVV. Hij vindt namelijk dat “je andere mensen niet moet aangeven”. Dat heeft “iets miezerigs”. Holman is daarentegen wel van mening dat je overlastgevende Polen gewoon “verrot moet schoppen”. “Pak een pistool en schiet ze neer”, aldus de compleet doorgedraaide Holman. De Dagelijkse Standaard staat overigens ook wel bekend als de Dagelijkse Stinkiestankie, gezien alle bruine rioolverhalen op die website.

Het zwartelaarzenweblog **Amsterdam Post** is een van de vele plekken op internet waar Wilderianen, extreem-rechts en Breivik-fans met elkaar vuil spuien. Het weblog kwam in opspraak nadat medewerker Martien Pennings “de nazislamitische hoeren” Femke Halsema en Jolande Sap “een executie” toewenste op een manier zoals de Taliban afvallige vrouwen doodschiet of stenigt. Tegenwoordig schijnen

dit soort doodsb bedreigingen gewoon geuit te kunnen worden. Dat heeft te maken met “de vrijheid van meningsuiting”, of zoiets, en zolang het maar uit de mond van dom-rechts komt, is er niets aan de hand. Anyway, op de weblog gaat men nu tekeer tegen een medewerker van een bibliotheek in Den Haag. Die had het namelijk in zijn hoofd gehaald om bij Google te klagen over de doodsb bedreigingen. Google besloot daarop geen advertenties meer te verbinden aan de Amsterdam Post. Het weblog is ziedend over deze actie en noemt de klager een NSB-er en een bivakmutsdragende aanhanger van GroenLinks, de PvdA of de SP. Kortom, de Linkse Kerk heeft het weer gedaan. Als klap op de vuurpijl wordt ook nog eens het mailadres van de klager gepubliceerd in de hoop dat de dom-rechtse lezers hem massaal zullen onderdompelen in nieuwe doodsb bedreigingen. En zo kennen we dit soort rechts gajes weer: huilen, schreeuwen en dreigen. Mijn dochttertje is er heilig bij...

Florens van der Kooi (links) op een Voorpostactie. Naast hem met megafon Alfred Vierling.

In **Laagland**, het berichtenblad van **Voorpost Nederland**, blikte men vooruit op het jaar 2012. “We gaan ervoor”, schreeuwt Florens van der Kooi uit. Voorpost “zal ook in 2012 weer vooraan gaan in de strijd voor eigen volk”. Dat klinkt allemaal enthousiasmerend, maar Voorpost zal daarbij net als in voorgaande jaren nauwelijks op steun van een achterban kunnen rekenen. De acties van Voorpost trekken tegenwoordig immers nog maar anderhalve paardenkop, en een verdwaalde kaalkop niet te vergeten. Maar goed, Voorpost is verder in extase over het feit dat Europarlementariërs van de Hongaarse anti-joodse en anti-Roma-partij Jobbik tijdens een manifestatie een EU-vlag in de hens gezet hebben. “Onze wens is dat in veel meer grote steden in Europa deze gehate vlag zal branden net zolang tot de knotsgekke EU ten einde is”, aldus de brandstichters van Voorpost.

In **Pro Patria**, de nieuwsbrief van de **Nationalistische Volks Beweging (NVB)**, beklagt de oudgediende Wim Beaux zich erover dat de jeugd bijgebracht wordt dat alle mensen gelijk of in ieder geval gelijkwaardig zijn. Maar volgens Beaux is dat een “grove belediging” en “een leugen”. Beaux is immers van mening dat “wij volksnationalisten van een ander niveau zijn”, en dan doelt hij er niet op dat volksnationalisten van een sneu niveau zijn. Nee, volgens Beaux zijn volksnationalisten namelijk “Übermensen”. Echt. Waar. Met dit soort uitspraken maakt Beaux duidelijk ze allemaal niet meer op een rijtje te hebben. Het enige dat er bij hem nog ontbreekt, is een seniele sliert kwijl uit zijn mondhoek. Volgens de oude Beaux was het jeugdonderwijs vroeger veel beter. Toen leerde men immers nog “onze Vaderlandse helden kennen”. En men leerde dat de Nederlanders zouden behoren tot “het Noord-Europese blanke ras”. Volgens Beaux word je tegenwoordig al voor “racist” uitgemaakt als je trots bent “op je blank zijn”. Maar aangezien

hij gewoon trots blijft op zijn “volk, land en ras”, stelt hij het eigenlijk wel “op prijs om door foute figuren racistisch gevonden te worden”. Nou Beaux, bij deze dan: je bent een racist!

In **Revolte**, orgaan van **Voorpost Vlaanderen en Nederland**, staat een gortdroog artikel over - tromgeroffel - de molen. De molen behoort volgens de hoofdredacteur tot het Nederlandse “cultureel erfgoed”. Molens zouden “iconen” zijn. De hoofdredacteur komt woorden tekort om de geschiedenis van de molen te beschrijven. Zo leren we bijvoorbeeld dat “de molenaar iemand is die zorgdraagt voor de werking van de molen” en dat er “een heuse Gilde van Vrijwillige Molenaars” bestaat. Indien je een opleiding tot molenaar wilt volgen, dien je volgens Voorpost wel minimaal 16 jaar oud te zijn. En dat is nog eens informatie waar de mens wat aan heeft. Ja toch!? Voorpost staat verder stil bij de Vlaming Raf van Hulse. De man, alweer enige tijd dood en begraven, was in 1941 een van de oprichters van de “Algemene SS Vlaanderen”, voorwaar niet iets om trots op te zijn, maar in Voorpost-kringen doet dat het juist altijd goed. Van Hulse vertrok in 1942 naar het Oostfront om samen met de Duitse nazi's de schuttersputjes te bevolken. In 1944 werd hij teruggeroepen naar Vlaanderen om “Inspektör” van de “Hitlerjugend-Flandern” te worden. Na de oorlog zat hij een aantal jaren gevangen, maar daarna werd hij weer actief in allerlei fascistische en nazistische organisaties. Volgens Voorpost is Van Hulse een man die “trouw bleef aan zijn overtuiging”, en die net als de Voorposters streed voor een Diets ideaal. Houzee!

Onder de ronkende titel “Rovers uit het Oosten” haalt **Elsevier** uit naar Polen en andere Oost-Europeanen die in Nederland de boel zouden leegroven. Volgens Elsevier werken ze daarbij volgens het hit and run-principe: na hun slag geslagen te hebben, vertrekken ze direct weer naar het land van herkomst. Het weekblad spreekt van “mobiel banditisme”. In een ander bericht wordt gemeld dat de Nederlandse export naar Oost-Europa “de afgelopen jaren flink is toegenomen”. Bedroeg het Oost-Europese aandeel van de totale Nederlandse export in 2001 nog 4 procent, inmiddels is dat al 8 procent. En zo weten de Nederlandse handelslieden, ook wel bekend als de “Rovers uit het Westen”, op hun beurt de Oost-Europeanen middels de hoge winstmarges weer een poot uit te draaien. Maar daar lijkt rechts de vingers bij af. Want dat is legitieme diefstal. En dan mag het. Elsevier weet voorts wel raad met het begrotingstekort. Er mag volgens de rechts-populisten geen hogere belastingen worden geheven, maar er moet wel flink worden bezuinigd. Er kan gekort worden op de hoogte van de uitkeringen, de basisbeurs voor studenten mag eraan, en de AOW-leeftijd moet verder worden verhoogd. “Hoe kleiner de overheid, hoe meer ruimte er is voor het ondernemerschap”, kirt het weekblad uit, en met die boodschap zijn ze bij het meest rechtse kabinet sinds Seyss-Inquart aan het goede adres. Het gedoogkabinet - tegenwoordig met de zijwieltjes van de SGP en Gruppe Brinkman - is immers ook van mening dat “de tering naar de nering moet worden gezet”. Maar persoonlijk spreekt de leus “regering, krijg de tering” mij toch iets meer aan.

Gerrit de Wit

Overheidscommissie: uitsluiting van mensen zonder papieren moet minder strikt

In het recente en opvallende advies "Recht op menswaardig bestaan" levert de officiële Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (ACVZ) voorzichtig kritiek op de Koppelingswet. De roep om een minder absolute toepassing van deze uitsluitingswet tegen illegalen zal hoogstwaarschijnlijk in Ruttes torentje en Wilders' achterkamertjes weinig gehoor vinden. Dat neemt niet weg dat het een opmerkelijk geluid betreft in de barre dorre woestijn waar rechts aan de macht is. Maar hoe integer is het advies?

De Koppelingswet van 1998 was een belangrijk ijkpunt in de oorlog van de overheid tegen illegalen. De wet maakte het mogelijk om alle computerbestanden van overheidsinstanties aan elkaar te koppelen, waardoor de bestuurlijke en maatschappelijke uitsluiting pas echt goed op gang kon komen. Werk, huisvesting, verzekeringen, alles werd verbonden aan de verblijfsstatus. In rap tempo raakten mensen zonder verblijfsvergunning alles kwijt. Een vangnet in de vorm van opvang of een uitkering was er ook niet meer, want ook daarvan werden ze uitgesloten. Doelbewust werd het leven kapot gemaakt dat ze tegen de stroom in hadden weten op te bouwen, of waarvan ze droomden om het ooit op te kunnen bouwen. De politici noemden dat "ontmoedigingsbeleid".

UITZICHTLOOS

Tot op de dag van vandaag wordt het systeem van uitsluiting verder geperfectioneerd, in samenhang met meer repressie tegen illegalen. Tegelijkertijd worden er meer en meer tijdelijke verblijfsvergunningen afgegeven die elk moment weer kunnen worden ingetrokken, waardoor illegaliteit altijd op de loer blijft liggen. En eenmaal afgewezen is er geen weg meer terug. Na de "vertrektermijn" van nog geen maand om Nederland te verlaten, stopt alles. Het maakt helemaal niets uit of er wordt meegewerkt aan de eigen deportatie: plotsklaps wordt men volledig afhankelijk van het eigen sociale netwerk.

De situatie is vaak uitzichtloos, want de mogelijkheden om opnieuw verblijfsrecht te krijgen zijn steeds verder afgebroken. Illegaal gemaakte mensen raken zo de regie over hun eigen leven helemaal kwijt, verpauperen, en kampen daardoor vaak met zware psychische en lichamelijke problemen. Ondersteuning door landgenoten, vrienden of familieleden is niet oneindig, vooral omdat zij het zelf vaak ook niet breed hebben. Bovendien worden degenen die hun illegale vrienden of familieleden opvangen, getreiterd door de overheid. Hun huur- en zorgtoeslag wordt bijvoorbeeld stopgezet en soms zelfs teruggevorderd. De rechter moet nog uitmaken in hoeverre dat werkelijk ook mag. Maar ondertussen wordt de onderlinge solidariteit met opzet onder druk gezet, waardoor de mogelijkheden tot steun sneller uitgeput raken.

Het spreekt voor zich dat de doorgaans weinig kritische ACVZ zich heel wat voorzigtiger uitlaat over het uitsluitingsbeginsel. "De strikte uitvoering van de Koppelingswet en van de regelgeving over de beëindiging van de opvang hebben als consequentie dat sommige vreemdelingen zonder voorzieningen op straat terecht komen", stellen ze zuinig. De "strikte toepassing van de Koppelingswet" kan volgens de commissie "leiden tot situaties die in strijd zijn met internationale verplichtingen". In het rapport wordt de uitsluiting in Nederland vergeleken met Frankrijk, België en Denemarken. Nederland biedt een "lager voorzieningenniveau" dan de andere drie Europese landen, zo blijkt uit het onderzoek. In het verblijfsrechtelijk superstrenge Denemarken heeft iedereen wel recht op opvang en leefgeld. Ook in België en Frankrijk hebben alle illegalen volgens de regels recht op opvang, hoewel erkend wordt dat dit in de praktijk nog wel eens te wensen overlaat. In Nederland worden mensen zonder verblijfsvergunning echter structureel uitgesloten.

WEERBARSTIG

"De overheid geeft aan dat er sprake is van een sluitend beleid en dat vreemdelingen toegelaten of uitgezet worden. Als een vreemdeling niet wordt toegelaten en niet uitgezet kan worden, is dat een keuze van die vreemdeling. De praktijk blijkt echter

weerbarstiger", aldus de adviescommissie. De term "sluitend beleid" blijkt al jaren een leugen te zijn die ertoe dient om de schuld van de ellende te leggen bij degenen die juist slachtoffer zijn. De ACVZ noemt daarbij "vreemdelingen die meewerken aan vertrek, maar die nog niet uitgezet kunnen worden" en "kwetsbare vreemdelingen", waarbij "kinderen per definitie kwetsbaar zijn en niet verantwoordelijk kunnen worden gesteld voor de situatie waarin zij verkeren".

De commissie stelt voor om in de wetgeving op te nemen dat minderjarigen onder alle omstandigheden recht hebben op opvang. Nog verder gaat de commissie met de aanbeveling dat zij helemaal niet meer onder de Koppelingswet zouden moeten vallen, waardoor ze aanspraak zouden kunnen maken op alle voorzieningen. "Dit geldt dan natuurlijk niet voor de meerderjarige gezinsleden", aldus de ACVZ. Kwetsbare personen zouden ook opvang en andere voorzieningen geboden moeten worden, evenals mensen die "nog niet kunnen terugkeren en meewerken aan hun uitzetting". En aanvragen voor voorzieningen zouden niet met een simpel verwijzen naar de Koppelingswet moeten worden afgewezen, maar er zou een "individuele belangenafweging" gemaakt moeten worden waarbij getoetst wordt aan internationale normen.

Het rapport is vrij uniek. De werking van de Koppelingswet wordt flink aangetast als de overheid de aanbevelingen zou overnemen. Maar waarom heeft het zo lang geduurd voordat er door de commissie aan de bel getrokken werd? Over de ellendige gevolgen van de Koppelingswet zijn al zoveel verhalen geschreven en rapportages gemaakt. Pas na 15 jaar Koppelingswet stelt de ACVZ uiterst voorzichtig dat er "situaties kunnen ontstaan" die in strijd zijn met de "menselijke waardigheid", zoals beschreven in mensenrechtenverdragen.

OVERBOORD

Sterker nog, dezelfde commissie die nu de "strikte toepassing van de Koppelingswet" een "knelpunt" noemt, kwam zeven jaar geleden met heel andere aanbevelingen op de proppen.² Een rapport uit 2005 pleit namelijk voor een strengere toepassing van de Koppelingswet. Woningbouwverenigingen moesten verplicht gaan controleren op "onrechtmatige bewoning" en interventieteams moesten privé-woningen kunnen binnenvallen op jacht naar illegalen. "De feitelijke toegang tot huisvesting" moest worden "geminimaliseerd", aldus de ACVZ toen.

Het is dan ook niet vanuit mededogen of medemenselijkheid dat de commissie een andere koers vaart. Nederlandse en internationale rechters en adviesorganen hebben de staat meerdere keren op de vingers getikt.³ Een groeiende berg⁴ van uitspraken zet de Koppelingswet in individuele gevallen buitenspel. Dat is natuurlijk flink beschamend voor de overheid. In de rechtszaal wordt een stevig robbertje gevochten tussen advocaten van mensen zonder verblijfsrecht en de advocaat van de staat. Juridische strijd creëert zo ruimte waar in de parlementaire politiek juist al jaren geen ruimte is. Het rapport is daar een reactie op, met als doel om "het aantal juridische procedures dat wordt gevoerd over opvang en andere voorzieningen te verminderen". Gewezen wordt op de praktijk in België, waar gerechtelijke uitspraken wel worden omgezet in beleid.

Niet te miskennen is ook de behoefte van de landelijke overheid om nu eens en voor altijd af te rekenen met de gemeentelijke noodopvang voor vluchtelingen. Bij de pardonregeling van 2007 werd afgesproken dat gemeenten de lokale opvang zouden sluiten, omdat ze het migratiebeleid doorkruisen. Volgens de leugen van "het sluitend beleid" zouden "schrijnende gevallen" niet meer bestaan. Iedereen wordt uitgezet of gelegaliseerd, zo liet de toenmalige staatssecretaris van Justitie Nebahat Albayrak enthousiast weten. Maar ondanks de druk vanuit de regering gingen heel wat gemeenten toch door met hun - beperkte - opvang.⁵ Deze "spanning tussen het centrale vreemdelingenbeleid en de lokale voorzieningenpraktijk" hoopt de ACVZ "te verminderen". Het is daarbij nog steeds de bedoeling om de gemeentelijke opvang te sluiten.

MEEWERKCRITERIUM

De combinatie van perfectionering van de uitsluiting enerzijds en intensivering van de illegalenjacht anderzijds zorgt ervoor

dat illegalen steeds dieper ondergronds worden gedrongen, waardoor ze natuurlijk ook steeds meer uit het oog van de overheid raken. Dat is een bron van zorg voor de staat. "Vreemdelingen kunnen beter aan hun terugkeer werken wanneer zij een dak boven hun hoofd hebben en hun tijd niet hoeven te besteden aan overleven op straat. Met het oog op de uitzetting is het ook voor de overheid zinvol om zicht op de vreemdeling te hebben", stelt de commissie. Men pleit dan ook voor de herinvoering van "het meewerkcriterium". Illegalen worden dan voor de "keuze" gesteld: of opvang maar dan ook meewerken aan deportatie naar landen vol armoede en geweld, of in Nederland in de goot creperen. Als mensen zich gedwongen zien om de tweede optie te kiezen, dan kunnen ze geen "schrijnende gevallen" zijn, want ze hebben er immers zelf voor gekozen, zo zal de staat vervolgens redeneren. Dat Leers en consorten zich iets gaan aantrekken van het advies, lijkt uiterst onwaarschijnlijk. De politieke ruimte om juist nu meer voorzieningen voor illegalen te gaan scheppen is er simpelweg niet. Bovendien lost het kabinet Bruin I de problemen in het algemeen liever op met nog meer repressie.

Zal een eventuele volgende regering met sociaal-democraten erin zich meer aantrekken van het advies? Sinds het begin van de jaren 90 zijn het juist PvdA-bewindslieden geweest die het systeem van de administratieve en sociale apartheid hebben ingevoerd en geperfectioneerd. Onder aanvoering van sociaal-democratische ministers en staatssecretarissen werden illegalen steeds meer uitgesloten. Alleen door aanhoudende strijd van en voor migranten en vluchtelingen kan worden bereikt dat sociaal-democraten straks wat uitsluitingsregels afschaffen of verzachten.

Mariët van Bommel

Noten

1. "Recht op menswaardig bestaan", ACVZ, www.acvz.org.
2. "ACVZ: 'vrijwillige terugkeer' bevorderen via uitsluiting", Harry Westerink, *Fabel-krant 70, Gebladerte Archief*, www.doorbraak.eu.
3. "Succes in strijd tegen uitsluiting van illegaal gemaakte kinderen", Harry Westerink, 3 december 2010, www.doorbraak.eu.
4. "Weer gat in Koppelingswet: kinderbijslag voor ouders zonder papieren", Harry Westerink, 23 augustus 2011, www.doorbraak.eu.
5. "Albayrak en de gemeentelijke ongehoorzaamheid", Mariët van Bommel, 1 januari 2010, www.doorbraak.eu.

Grote opstanden beginnen in de dagelijkse strijd

De twee bijeenkomsten van Doorbraak en de Bijstandsbond (zie ook pagina 9) over de strijd van Franse werklozen begonnen met deze inleiding van de activisten van Résistance au Travail Obligatoire (RTO).

Als je in een onzekere economische situatie zit en in actie komt samen met anderen die zich in dezelfde situatie bevinden, dan zal je strijd ook onzeker zijn, met veel pieken en dalen, zowel op de lange als op de korte termijn. Als we in een fabriek zouden werken met een vast contract, dan was het waarschijnlijk veel makkelijker geweest om een afgebakend, samenhangend verhaal te vertellen over ons collectief en over onze activiteiten. Maar de afgelopen vijftien jaar leven we in de regio Parijs in een onzekere, 'precaire' situatie. We hebben vaak gewisseld van baan of uitkering en we hebben ons op veel verschillende manieren georganiseerd, terwijl om ons heen ook het aantal werklozen, uitkeringsgerechtigden en flexwerkers en hun situatie steeds veranderde.

Tegenwoordig heeft de meerderheid van de arbeiders in Frankrijk nog wel een vast contract, maar de meeste nieuwkomers op de arbeidsmarkt weten dat hun leven jarenlang zal worden beheerst door perioden van werkloosheid, stages, tijdelijke contracten en andere vormen van bestaansonzekerheid. Ze weten dat het niet alleen gaat om een tijdelijke 'aanpassingsperiode', maar dat deze precaire situatie vaak zal voortduren tot aan hun pensioen.

NIEUWE IDENTITEIT

De afgelopen vijftien jaar is voor miljoenen mensen marginaliteit de norm geworden. Wij waren samen met andere kameraden betrokken bij de grote politieke beweging van werklozen en preciaire flexwerkers die opkwam in de winter van 1997-1998, onder een linkse regering. En we namen deel aan de vele conflicten rondom bestaansonzekerheid in de afgelopen vijftien jaar in Parijs en haar buitenwijken. Die beweging volgde op de beweging van de sans-papiers ('illegalen') in 1996 en creëerde een specifieke identiteit: die van de "strijdende preciaire arbeiders, werklozen en uitkeringsgerechtigden", een identiteit die vroeger helemaal niet bestond of die gemarginaliseerd was.

Tussen 1996 en 1998 bundelden diverse groepen hun krachten:

1. de arbeiders die in de jaren 80 en 90 waren ontslagen en die binnen hun vakbonden gemarginaliseerd raakten en niet meer politiek actief waren;
2. de nieuwe golf van werklozen die moesten rondkomen van de armoedige bijstandsuitkering genaamd RMI. Zij werden gedwongen om onderbetaalde banen te doen die ze niet zelf hadden gekozen, en ze werden constant gestigmatiseerd;
3. de studenten van de openbare universiteiten die wisten dat hun diploma hen geen toekomst zou bieden;
4. en de kunstenaars en flexwerkers in de theater- en filmsector, die in Frankrijk "intermittents" worden genoemd, en die in die jaren hun beschermde status verloren.

Via veel hoogte- en dieptepunten is deze beweging, het Collectief van werklozen en preciaire arbeiders, tot vandaag de dag actief gebleven. Mensen komen er bij elkaar met heel diverse ervaringen en uiteenlopende statussen op de arbeidsmarkt. Het is onmogelijk om een samenvatting te geven van alle soorten strijd waaraan deze actiegroepen deelnamen. En het ging ook nog eens om heel verschillende soorten actiegroepen:

1. De linkse partijen creëerden een paar organisaties die in feite lege hulzen of luchtkastelen waren, en die ze gebruikten om sympathie te winnen en een 'precair imago' te cultiveren.
2. Sommige groepen wisten honderden mensen bijeen te brengen en die waren in staat om massale bezettingen te organiseren, en slaagden erin verschillende acties op te zetten om producten of diensten gratis te maken, zoals 'proletarisch winkelen', huurstakingen of massaal zwartrijden. (In het Frans heet dat "autoréduction".)
3. Andere groepen richtten zich vooral op individuele gevallen en wilden onderhandelen met de instanties.
4. En weer andere groepen weigerden juist helemaal om te onderhandelen.

De beweging van preciaire en werkloze mensen is altijd veelzijdig geweest.

ORGANISATIEVORMEN

Wij hebben de afgelopen vijftien jaar veel verschillende organisatievormen gebruikt:

1. Soms waren we een autonoom collectief zonder faciliteiten en zonder contact met andere netwerken;
2. Soms maakten we gebruik van de middelen en faciliteiten van Action contre le Chomage (Actie tegen de Werkloosheid), een van de vier officiële organisaties voor werklozen. Daar moesten we een interne strijd voeren tegen de linkse bureaucratie. Dat conflict leidde tot een landelijke splitsing in 2005;
3. Soms werkten we samen met 'radicale' activisten bij gemeenschappelijke campagnes rond specifieke onderwerpen, maar ook met vakbondsafdelingen of groepen flexwerkers in de theater- en filmsector.

We maken geen deel uit van een specifieke politieke stroming, en we hebben geen politieke organisatie opgericht. De acties die we de afgelopen 15 jaar hebben georganiseerd, werden niet door een bepaalde ideologie ingegeven. Onze groep heeft zich ontwikkeld op basis van een praktische constatering die we met elkaar deelden in 1998, bij het einde van de beweging van de werklozen. Die beweging was kwalitatief sterk, maar qua aantal lukte het in de regio van Parijs, waar wij actief waren, slechts om een minderheid van de werkloze en preciaire mensen te mobiliseren. Wij meenden dat de oorzaak daarvoor was dat de beweging niet diep

genoeg geworteld was onder de werklozen en de preciaire arbeiders, en dat er niet genoeg voorbereidend werk was gedaan vooraf aan het begin van de beweging. We hebben steeds geprobeerd om vormen van verzet te ontwikkelen die een groter deel van de preciaire arbeiders en werklozen zou kunnen mobiliseren. Ons doel was niet om een massa-organisatie op te bouwen, want dat leek ons in de huidige periode sowieso een onrealistische doelstelling. Het doel was om ideeën over verzet, maar vooral ook praktijken van verzet, te verspreiden.

MICRONIVEAU

Wij voeren actie in de gebouwen waar preciaire arbeiders en werklozen bij elkaar worden gebracht en worden gecontroleerd. Onze ideeën en acties gaan altijd uit van concrete situaties waar we allemaal mee te maken hebben. We proberen solidariteit te organiseren, zelfs op een heel kleinschalig microniveau, want we willen laten zien dat solidariteit effectiever is dan concurrentie tussen werklozen, of een instelling van ieder-voor-zich. Dat is altijd ons doel geweest.

We willen mensen ontmoeten die voor hun rechten willen opkomen, dus we staan vaak in de kantoren van overheidsinstellingen, of voor de ingang. Wij willen dat werklozen en uitkeringsgerechtigden bij elkaar komen, met elkaar praten en samen actie ondernemen tegen repressieve maatregelen, zoals bijvoorbeeld het stopzetten van een uitkering of van de electriciteit, schending van privacy, gedwongen worden om een baan te accepteren waar men niet voor heeft gekozen, geweigerd worden voor een opleiding, of een probleem met de werkgever.

Vanuit deze individuele problemen proberen we collectieve activiteiten te organiseren: we wisselen informatie uit over wetten en juridische regels; we organiseren gezamenlijk acties om individuele problemen op te lossen; we schrijven samen verslagen over hoe de overheidsinstellingen ons behandelen, en publiceren die op onze website. Door onze gezamenlijke ervaringen kunnen we niet alleen in actie komen voor mensen die we al langer kennen, maar kunnen we ook spontane acties organiseren voor mensen die we net toevallig hebben ontmoet in het kantoor van een overheidsinstelling. Daardoor kunnen we snel een collectieve confrontatie organiseren in zo'n kantoor.

HANDBOEK

Onze activiteiten hebben zich toen verder ontwikkeld: wij waren bijvoorbeeld in 2005 de eersten die een handboek publiceerden om mensen te helpen om te gaan met de nieuwe gedwongen arbeidscontracten voor werklozen. Op basis van dat handboek over de rechten van werklozen kwamen mensen uit heel Frankrijk met elkaar in contact op het online forum van onze website. Ze discussieerden met elkaar, wisselden ervaringen uit, ontmoetten elkaar en begonnen de strijd op hun eigen manier te voeren. Tegenwoordig zijn er veel verschillende groepen die zich richten op dit onderwerp.

In al die jaren hebben we ook acties georganiseerd en samengewerkt met andere groepen en organisaties. Die acties waren vaak grootschaliger, meer spectaculair en kregen meer aandacht in de media. Maar als we terugkijken op al onze activiteiten, dan vinden we toch dat het meest interessante en vruchtbare gedeelte ervan de dagelijkse strijd is geweest, op kleinschalig microniveau. Het gaat om ondergronds werk, dat vaak monotoon is, en soms bijna onzichtbaar voor de buitenwereld. Maar volgens ons kan het ertoe leiden dat er plotseling grootschalige opstanden uitbreken, omdat we ideeën zaaien die langzaam tot rijping komen in de hoofden van mensen.

LINKSE MANAGERS

We zijn blij dat we dit weekeinde zijn uitgenodigd om jullie hier te ontmoeten. Toen we lazen over de eerste acties van Doorbraak in Leiden' moesten we denken aan hoe wij zelf begonnen: in 2004 onstond onze huidige groep tijdens acties tegen de betrokkenheid van links en voormalige activisten bij het criminaliseren en controleren van werkloze en preciaire mensen. We kregen toen net als Doorbraak te maken met de krokodillentranen van voormalige linkse activisten, die in overheidsinstellingen werkten waar ze de armen moesten gaan managen. Wij voerden actie tegen het feit dat sommigen van ons werden gedwongen werk te zoeken terwijl ze niet eens een woning hadden. Toen realiseerden we ons drie dingen die vanaf dat moment altijd belangrijk voor ons zijn gebleven:

1. Om efficiënt te vechten tegen het kapitalisme, en vooral de sociaal-democratische variant ervan, moet je heel concrete onderwerpen kiezen;
2. Het is zinloos om te komen met lange ideologische aanklachten over "het verraad van de sociaal-democratie";
3. De bekende "autonomie van de strijd" moet worden bereikt vanuit onze dagelijkse situatie. Het moet groeien uit eenvoudige tegenstellingen, die vele 'grote revolutionairen' misschien zien als "marginaal" of "irrelevant". Maar in werkelijkheid kunnen juist deze tegenstellingen de vonk vormen die ervoor zorgt dat er massaal verzet oplaait.

Résistance au Travail Obligatoire

Noot

1. "De strijd tegen de Leidse dwangarbeid", Eric Krebbers, 4 januari 2012, www.doorbraak.eu.

“Hoe vaak mag ik seks hebben voordat ik word gekort op mijn uitkering?”

Onlangs kregen Leiden en Amsterdam bezoek van twee activisten van het collectief *Résistance au Travail Obligatoire* (Verzet tegen Gedwongen Arbeid, RTO). In totaal bediscussieerden zo'n 45 activisten met elkaar de repressieve maatregelen in Frankrijk en Nederland tegen werklozen en andere mensen met bestaansonzekerheid (“precariteit”), en ook de concrete mogelijkheden van verzet.

Dat was niet alleen informatief, maar ook inspirerend. Vanzelfsprekend kan niet alles zomaar van elkaar gekopieerd worden: soms laten verschillen in wetgeving en repressie dat moeilijk toe. Het gaat dan meer om de analyse en de denkrichtingen over hoe daadwerkelijk verzet ontwikkeld kan worden.

De Franse activisten hebben een lange ervaring met verschillende vormen van actievoeren en collectieve belangenbehartiging. RTO gaat uit van het collectief oppakken van individuele problemen, waarbij veelal bestaande rechten militant worden opgeëist. Een treffend voorbeeld van een geslaagde actiereeks was er een tegen de veel voorkomende beschuldiging dat alleenstaande vrouwen met een uitkering, al dan niet met kinderen, zouden frauderen omdat ze niet zouden doorgeven dat ze een relatie hebben en eigenlijk samenwonen. De vrouwen worden onderworpen aan vernederende huiscontroles en geconfronteerd met stopzetting van hun uitkering, zelfs al voordat het onderzoek is afgerond.

RTO voerde actie met een individuele vrouw om inzage te verkrijgen in het rapport dat opgemaakt was na een inval bij haar thuis. Na een reeks acties mocht de vrouw het rapport eindelijk inzien en toen bleek dat vol racistische en seksistische opmerkingen te staan en ongecheckte roddels van burens te bevatten, terwijl echte “bewijzen” van samenwonen ontbraken. In feite werd elk mannelijk bezoek als verdacht gezien. Omdat ook acties voor andere vrouwen dreigden, heeft de uitkeringsinstantie daarop het inzagerecht voor iedereen erkend. Sindsdien weten controleurs zich gecontroleerd en zijn ze gedwongen om beter onderbouwde rapportages te schrijven, en dat heeft weer geleid tot een drastische vermindering van het aantal stopzettingen van uitkeringen aan vrouwen.

Het collectief heeft ook met een flinke groep vrouwen, van wie een deel met hoofddoek, de directie van een uitkeringsinstantie publiekelijk geconfronteerd met de simpele concrete vraag: “Hoe vaak mag ik maximaal per maand seks hebben voordat mijn uitkering wordt gestopt? Drie keer, vier keer? Hoe vaak?” Dat leidde tot schaamrood op de kaken van de directeur, en vervolgens tot een minder repressief beleid op dit terrein.

Op deze manier leidt het oppakken van een individueel probleem tot een collectieve verbetering of oplossing. Toch is RTO zich momenteel aan het beraden hoe ze de komende jaren verder willen gaan. De groep is de afgelopen jaren relatief klein gebleven, ondanks de vele successen. Daarnaast biedt het actiemodel geen echt antwoord op de verdere afbraak van rechten. Je kunt immers geen aanspraak maken op een niet meer bestaand recht. Wel is het collectief ervan overtuigd dat al die honderden mensen die direct, en vele duizenden mensen die indirect, gesteund zijn via de acties, de positieve ervaringen van collectief verzet en klassensolidariteit meenemen in hun verdere leven.

Op pagina 8 lees je de introductie die tijdens de Leidse en Amsterdamse bijeenkomsten werd gehouden. Eerder publiceerden we al over de strijd van RTO:

- “Laten zien dat de collectieve oplossing beter is dan de individuele houding”, Yves Coleman, 19 maart 2012, www.doorbraak.eu.
- “Frankrijk: druk op werklozen werd al voor de crisis enorm opgevoerd”, Yves Coleman, 22 maart 2012, www.doorbraak.eu.
- “Frankrijk: is je dossier geblokkeerd? Geef gratis koffie!”, RTO, 27 maart 2012, www.doorbraak.eu.
- Een interview onder “Hoe vaak mag ik seks hebben voordat ik word gekort op mijn uitkering?”, Ellen de Waard, 2 april 2012, www.doorbraak.eu.

Ellen de Waard

Hongarije glijdt af naar eenpartijdictatuur

Sinds de verkiezingen van april 2010 is de ultra-conservatieve partij Fidesz alleenheerser in Hongarije. Rechters die de partij niet welgezend zijn, worden ontslagen en de pers wordt aan de leiband gelegd. Het wordt zelfs de EU te gortig en men probeert de Hongaarse regering terug in het hok te krijgen. Fidesz trekt zich vooralsnog niets aan van de kritiek en roert de nationalistische trom.

Beeld voor het Europese Parlement in Brussel. Orbán voelt zich aangevallen door “links Europa”.

Bij die verkiezingen haalde Fidesz, de partij van premier Viktor Orbán, 52 procent van de stemmen. Door het verknippte kiessysteem kreeg men echter een tweederde meerderheid in het parlement en trok men direct alle macht naar zich toe. Volgens een groep vooraanstaande Hongaarse intellectuelen en critici gaat het sindsdien helemaal fout in het land. Volgens hen is Fidesz onder aanvoering van Orbán “met steeds hogere snelheid een eenpartijdictatuur aan het bouwen”. Zo wordt de rechterlijke macht onder politieke controle gebracht door rechters en aanklagers met vervroegd pensioen te sturen. Die worden vervangen door Fidesz-gezinde lieden. Ook het Constitutionele Hof dat nieuwe wetten toetst aan de grondwet is uitgebreid met regeringsgezinde rechters. Volgens de critici “markeert dit nieuwe systeem het einde van de onafhankelijke rechtspraak in Hongarije”.

Ook heeft de regering via nieuwe regelgeving de pers gemuilkorfd en de kieswet zodanig aangepast dat Fidesz er het meeste voordeel bij heeft. Verder is door de partij in de grondwet vastgelegd dat het huwelijk “een exclusieve verbintenis” is tussen een man en een vrouw. Homoseksuelen zijn zo grondwettelijk van het huwelijk uitgesloten. Critici vrezen verder dat de bescherming van het embryo, zoals die in de grondwet is opgenomen, een voorbode is op een beperking of zelfs verbod op abortus. In die grondwet is ook vastgelegd dat het christendom het fundament van de natie is, en daarin wordt ook de Hongaarse medeverantwoordelijkheid voor de Holocaust ontkend. Nog voor de goedkeuring werd de grondwet al zwaar bekritiseerd door de linkse en liberale oppositie, juristen en burgerrechtenactivisten. Tienduizenden Hongaren gingen de straat op om er tegen te protesteren.

“AANVAL VAN LINKS EUROPA”

In januari 2012 werd het zelfs de Europese Commissie (EC), die toch niet echt bekend staat als een links bolwerk, te gortig. Men acht de nieuwe Hongaarse grondwet “een ernstige en systematische schending van de democratie”. De

commissie startte dan ook een officiële inbreukprocedure tegen Hongarije. Daarin hekelt de EC vooral de Hongaarse wetten die een aantasting vormen voor de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, de privacytoezichthouder en de centrale bank, én eist men aanpassing ervan. Hongarije kreeg een maand de tijd om op de kritiek te reageren, maar deed dat naar de zin van de commissie onvoldoende. Orbán wuifde namelijk alle kritiek weg en noemde het “een aanval van links Europa”. Daarop zette de EC in maart de volgende stap. Er werd een officieel ultimatum gesteld waarin geëist wordt dat Hongarije binnen een maand bepaalde wetten aanpast. Zo niet, dan legt de commissie de zaak voor aan het Europese Hof van Justitie. Dat kan in een uiterst geval Hongarije tijdelijk als EU-lid schorsen.

De Hongaarse premier verschilt overigens niet zo wezenlijk van de andere rechts-populistische leiders die sinds twee decennia in Europa opduiken. De Oostenrijkse Jörg Haider, de Poolse Kaczynski-tweeling, de Italiaanse Silvio Berlusconi en Geert Wilders: allemaal spelen ze de nationalistische kaart en stellen ze “de stem van het volk” boven de rechtsstaat die, hoe minimaal dan ook, burgerlijke vrijheden beschermt. Maar zelden spreekt het Europees Parlement zich uit over de situatie in een specifiek land. Naast Orbán heeft ook premier Mark Rutte het de laatste maanden geschopt tot agendapunt. Hem wordt door Europa verweten geen enkele afstand te nemen van het discriminerende Polen-meldpunt van de coalitiepartner PVV. Daardoor bevindt Rutte zich nu in het illustere gezelschap van regeringsleiders die het niet zo nauw nemen met de fundamentele rechten van de mens.

NATIONALISME GEMEENGOED

Orbán leidde tussen 1998 en 2002 ook al een Hongaarse regering. Die kreeg toen gedoogsteun van de inmiddels vrijwel verdwenen extreem-rechtse partij MIÉP. Tijdens die eerste regering toonde Orbán al zijn anti-democratische en uiterst rechtse gezicht. De oppositie kreeg nauwelijks nog ruimte op de staatstelevisie, oppositionele kranten raakten hun overheidsadvertenties kwijt en de regering richtte een eigen krant op. Waar mogelijk werden oppositie-aanhangers uit leidinggevende functies ontslagen - een praktijk die Orbán ook nu weer massaal toepast: na topambtenaren regent het ontslagen onder directeurs van theaters, musea en nationale parken. Orbán speelt vandaag de dag gretig in op het nationalisme dat in de Hongaarse samenleving wijdverspreid is. Zo blijkt uit een Europees onderzoek van de Friedrich Ebert Stiftung (FES) dat 61 procent van de Hongaren vindt dat er teveel moslims in het land zijn, terwijl die maar 0,03 procent van de bevolking uitmaken. Eind 2011 nam het Hongaarse parlement nog een wetsvoorstel aan dat het aantal godsdienstige gemeenschappen dat op steun en erkenning van de staat kan rekenen, flink beperkt. Het zal niet verbazen dat moslims in die wet buiten de boot vallen, dat overigens tot groot genoegen van Geert Wilders. Die twitterde: “Geweldig! Voorbeeld voor de hele EU!”

Naast Fidesz zit er nog een uitgesproken nationalistische partij in het parlement. Het gaat om het extreem-rechtse Jobbik, dat bij de verkiezingen een kleine 17 procent van de stemmen haalde. De partij is fel gekant tegen Joden. Volgens Jobbik-leider Gábor Vona, die ooit nog lid was van Fidesz, is “het volk van Hongarije” gezond, maar het land ziek. Hij wil dat oplossen door “de barbiepoppen, homo’s en Joden die in het parlement de lakens uitdelen” in de gevangenis te stoppen. Ook discrimineert Jobbik stelselmatig de Roma-minderheden in het land. Die behoren tot de armste en laagst opgeleide Hongaren. Volgens waarnemers wordt de discriminatie van Roma in de hand gewerkt door de economische crisis die in Hongarije harder toeslaat dan in veel andere Europese landen. Een zondebok is dan al snel gevonden.

► ► ► Vervolg op pagina 11

Leiden, 15 februari 2012: Doorbraak-actie met ballen gooien tegen beleidsmakers als CDA-wethouder Jan-Jaap de Haan, die in Leiden dwangarbeid voor werklozen heeft ingevoerd.

FOTO: ERIC KREIBERS

Werken “naar vermogen”, tot we erbij neervallen

Met het beleid tegen werklozen en anderen aan de onderkant van de samenleving heeft het kabinet Bruin I een bom¹ gelegd onder het stelsel van sociale zekerheid. De nieuwe Wet Werken Naar Vermogen (WWNV),² die momenteel in de Tweede Kamer wordt behandeld, vormt een rechtstreekse aanval op de bestaanszekerheid van bijstandsgerechtigden en mensen met een arbeidsbeperking. Om ons succesvol te kunnen weren tegen deze sociale afbraak, is het van groot belang om na te gaan op welke uitgangspunten het beleid is gestoeld. Een analyse van de WWNV.

De WWNV is een ordinaire bezuinigingsmaatregel die twee miljard euro moet gaan opleveren en de armsten en kwetsbaarsten keihard dreigt te treffen. Het wetsvoorstel voegt de regelingen van de Wajong, de Wet op de Sociale Werkvoorziening (WSW), de Wet Werk en Bijstand (WWB) en de Wet Investeren in Jongeren (WIJ) samen met het doel om werklozen en mensen met een arbeidsperking zo goedkoop en flexibel mogelijk de arbeidsmarkt op te jagen. Het kabinet verkwaanselt daarbij het wettelijk minimumloon, holt arbeidsrechten uit, maakt dwangarbeid³ normaal, voert de uitbuitingsgraad op, en zet het bestaan van honderdduizenden uitkeringsgerechtigden en gehandicapten op het spel. Een leven zonder betaald werk en zonder voldoende inkomen, afgewisseld met tijdelijk laagbetaald werk. Met één been in de werkloosheid, gecontroleerd, gedisciplineerd en gekoeioneerd door bureaucraten, en met het andere been in flex- en uitzendwerk, zonder cao en zonder uitzicht op een vast arbeidscontract. Dat stellen de afbraakplannen van Bruin I nog meer dan tot nu toe in het vooruitzicht voor velen aan de onderkant van de samenleving.

DICTAAT

Een van de mantra's van het kabinet betreft het hameren op “de eigen verantwoordelijkheid van de burgers”. In de Memorie van Toelichting (MvT) bij de WWNV blijkt dat Bruin I streeft naar een neo-liberale vechtsmaatschappij waarin iedereen elkaars concurrent is en elk individu in zijn eentje de vrijheid, de verantwoordelijkheid en het initiatief moet nemen om de kansen te grijpen die er zouden liggen. Dat wereldbeeld gaat ervan uit dat iedereen een soort middenklassebestaan leidt, met voldoende inkomen, opleiding, gezondheid, perspectief, aanzien en macht om zichzelf te kunnen ontplooiën. Uitsluiting, uitbuiting, onderdrukking, achterstelling, ziekte, armoede, machtsverschillen, gebrek aan middelen en mogelijkheden, dat lijkt allemaal als sneeuw voor de zon te zijn verdwenen. “Iedereen verdient de kans om het beste uit zichzelf te halen”, stelt het kabinet. En “het beste”, dat blijkt volgens de beleidsmakers een leven te zijn dat zich zoveel mogelijk heeft aangepast aan de eisen van de kapitaalbezitters.

“Een baan is de beste sociale zekerheid”, aldus het kabinet. “Werk zorgt voor economische en financiële zelfstandigheid, draagt bij aan het gevoel van eigenwaarde en biedt kansen om volop mee te doen in de samenleving. Werk maakt niet alleen mensen zelf,

maar de samenleving als geheel weerbaar”, valt er te lezen in de MvT. Leven om te werken dus, in plaats van werken om te leven. Dat gaat gepaard met het vertoog dat mensen pas volwaardig aan de samenleving deelnemen als ze een baan hebben. Dan pas horen ze erbij. Maar anders dan Bruin I met veel bombarie stelt, bieden die banen hoe langer hoe minder “sociale zekerheid”. Betaald werk wordt vandaag de dag juist steeds onzekerder. Zo dalen de lonen van vooral laagbetaalden, krijgt vrijwel niemand meer een vast arbeidscontract aangeboden, wordt het wettelijk minimumloon ontdoken, en leidt flexwerk tot de afbraak van de arbeidsrechten waar de arbeidersbeweging jarenlang met bloed, zweet en tranen voor heeft gestreden. Als gevolg van de economische crisis en de bezuinigingen staan er in allerlei sectoren banen op de tocht, en worden velen geconfronteerd met hogere werkdruk en intensievere uitbuiting en repressie door de bazen. Zeker in zo'n klimaat leidt loonarbeid vaak tot verstikkende disciplinerende, afhankelijkheid en gehoorzaamheid aan het dictaat van de bazen, in plaats van tot emancipatie en zelfbeschikking.

VERDEEL- EN HEERSPOLITIEK

Aan de ene kant dringt de staat bemoeizuchtig, bevoogdend en bestraffend binnen in het privé-leven van mensen aan de onderkant van de samenleving. Maar aan de andere kant laat men bijstandsgerechtigden en gehandicapten op het gebied van materiële voorzieningen juist steeds meer aan hun lot over en moeten ze zichzelf maar zien te redden. Bruin I neemt afstand van het idee dat mensen zonder werk en inkomen recht hebben op bestaanszekerheid, en probeert de zorgplicht voor hen zoveel mogelijk door te schuiven naar mensen in hun omgeving, zoals familieleden. Wie arm is en steun nodig heeft, zou eerst maar eens bij zijn ouders of kinderen moeten aankloppen, aldus het kabinet. Als die afbraakgedachte maatschappelijk eenmaal voldoende terrein heeft gewonnen, dan zijn kwetsbare groepen voortaan aangewezen op de liefdadigheid van familie, vrienden, buurtgenoten, collega's, kerken en particuliere organisaties, net als vroeger ten tijde van de armenzorg, voor de komst van de Algemene Bijstandswet in 1965.

“Wie kan werken, moet dat ook doen”, aldus de MvT. Wie “naar vermogen” kan werken, moet zo productief mogelijk worden, juist ook mensen met een arbeidsbeperking. Wie werkloos is, heeft dat aan zichzelf te danken. Er is werk genoeg. Maar werklozen zijn “lui” en “werkschu”, dat is het probleem. Daarom moeten ze “met drang en dwang” aan het werk worden gezet. Met dat ideologische offensief bestookt het kabinet aan de lopende band de samenleving, die rijp moet worden gemaakt voor “een omslag in het denken”. Het kapitalisme heeft in de loop van zijn geschiedenis nooit volledige werkgelegenheid gekend, maar Bruin I volhardt doodleuk in zijn geloofsbelijdenis dat de banen voor het oprapen liggen en dat iedereen zijn eigen brood kan verdienen, als men maar wil. Massawerkloosheid bestaat niet, zo preken de beleidsmakers van hun kansels, het gaat hooguit om een korte periode zonder werk tussen twee banen in.

In de MvT komt de economische crisis in het geheel niet voor. Geen enkel woord wordt daarin gewijd aan de vraag of er eigenlijk wel voldoende werk is. In de ogen van het kabinet lijkt de enige dreiging op structureel-maatschappelijk niveau dat te veel mensen oud worden en te weinig mensen jong zijn. Met die mythe van “de vergrijzing” en “de ontgroening” probeert men de bevolking de stuipen op het lijf te jagen. Ouderen

zouden te veel kosten en de rest van de samenleving te veel tot een last zijn. Daarbij maakt men gebruik van spookverhalen als “straks wordt de sociale zekerheid onbetaalbaar, omdat er naar verhouding te weinig werkende jongeren zijn die belasting betalen voor de niet-productieve ouderen”. Zo zet de verdeel- en heerspolitiek van Bruin I naast “autochtonen” en “allochtonen” nog twee andere groepen tegen elkaar op: jongeren en ouderen. Dat generatieconflict leidt de aandacht af van het werkelijke probleem, namelijk de volkomen scheve en onrechtvaardige verdeling van de welvaart tussen arm en rijk, tussen arbeiders en kapitaalbezitters.

HONGERDOOD

Een ander uitgangspunt van de WWNV is “werk boven uitkering”. In plaats van het recht op bestaanszekerheid zet Bruin I de plicht tot werk centraal. “Wie aanspraak maakt op een uitkering, moet er alles aan doen om weer aan het werk te komen”, aldus de MvT. Het staat er echt: “alles”. Zo beschouwd zouden werklozen bijvoorbeeld kunnen worden gedwongen om in de prostitutie te gaan werken. Een bijstandsuitkering moet volgens Bruin I worden opgevat als “een springplank” naar werk, in plaats van als “een vangnet”. Werk is volgens het kabinet nooit zinloos, want het zou altijd gaan om een stap naar andere en betere arbeid. Volgens het “werk, werk, werk”-mantra worden werklozen gedwongen om ook onbetaalde arbeid te aanvaarden, ook al levert hen dat helemaal geen inkomen op. Bruin I streeft ernaar om het hebben van een uitkering nog meer te omgeven met negatieve associaties, waardoor uitkeringsgerechtigden nog harder kunnen worden aangepakt. Werkloos zijn moet volgens de beleidsmakers nog sterker worden bestempeld als onfatsoenlijk gedrag van asociale profiteurs en fraudeurs. Voorop moet staan dat mensen in elk geval werk dienen te hebben, welk soort werk voor welke periode en onder welke voorwaarden dan ook. Werklozen moeten ook werken, maar dan voor hun uitkering. Dat omschrijft de WWNV als het leveren van “een tegenprestatie”. Ze worden geacht om zelfs werk aan te nemen waar geen beloning tegenover staat. Daarmee vervaagt de wet het onderscheid tussen werkloos zijn en een baan hebben. Tussen het gebied van de werkloosheid en van betaald werk breidt Bruin I het terrein uit van de onbetaalde arbeid, in de vorm van dwangarbeid, stages, werk “op proef”, werk om “arbeidsritme op te doen”, werkervaringsprojecten, en reïntegratie-activiteiten. Met als paradoxaal verschijnsel dat de werkloze weliswaar werkt, maar toch een bijstandsuitkering ontvangt, dus geen loon en geen arbeidscontract.

Zo doemt het beeld op van de werkende werkloze, die gevangen blijft zitten in de uitkeringsbureaucratie en wordt verplicht om saaie en geestdodende arbeid te verrichten, zonder uitzicht op betaald werk. Zonder het zelf te willen, zorgen die spotgoedkope arbeidskrachten voor verdringing op de arbeidsmarkt. De bazen staan te trappelen van ongeduld om de loonkosten zoveel mogelijk te drukken. Ze willen het in hun ogen te dure en door te veel arbeidsrechten beschermde personeel dan ook graag inruilen voor rechteloze en flexibel inzetbare werklozen. Het kabinet wenst de bazen over de hele linie in de watten te leggen. De MvT noemt dat “ontzorging” en “werkgeversdienstverlening”. Op de arbeidsmarkt moet het volgens de beleidsmakers gaan om een “vraaggerichte” aanpak, waarbij de wil van de bazen wet is. Doen wat zij verlangen heet met een verhullende term ook wel “employability”, oftewel: een knecht zijn en tegelijk de baas over jezelf spelen, zonder dat je het echt in de gaten hebt. Kortom: je eigen manager worden. Wie de normen en waarden van zijn

Hongarije glijdt af naar eenpartijdictatuur

► ► ► *Vervolg van pagina 9*

ZWARTHEDEN TEGEN ROMA

In maart 2011 organiseerde Jobbik een nationale campagne tegen “zigeunerterreur”. Het protest spitste zich toe op Gyöngyöspata, een kleine gemeente 70 kilometer ten noordoosten van de hoofdstad Boedapest. Het gehucht heeft 2.800 inwoners, waaronder 450 Roma. Jobbik nam het initiatief tot een demonstratie. Er kwamen een paar duizend extreem-rechtsen opdagen, waaronder honderden geüniformeerde militieleden van Jobbik en aanverwante organisaties. De menigte werd toegesproken door Vona. Na de demonstratie bleven de in het zwart geklede militieleden in het dorp om te patrouilleren en “om orde op zaken te stellen”. Gedurende enkele weken terroriseerden, beledigden en bedreigden zij de Roma in het dorp. Die waren zo bang dat ze hun huizen niet meer uit durfden en hun kinderen niet meer naar school durfden te sturen.

In april 2011 kondigde de militie aan een trainingskamp te beleggen aan de rand van een wijk waar veel Roma wonen. Dat was zo bedreigend dat 267 Roma-vrouwen en kinderen het dorp ontvluchtten naar veiliger oorden. Ze werden daarbij geholpen door het Rode Kruis dat bussen ter beschikking stelde. De Hongaarse Fidesz-minister van Binnenlandse Zaken bagatelliseerde de hele kwestie en ontkende dat het een spoedevacuatie was. Het ging volgens hem om een “geplande vakantie”. De politie greep gedurende de belegering van Gyöngyöspata niet of nauwelijks in. Ook uit de mond van Orbán kwam geen onvertogen woord over de belegering, en dat is veelzeggend voor het extreem-rechtse klimaat. Het meest bizarre is nog wel dat volgens Janos Farkas, de leider van de Roma in Gyöngyöspata, veel Roma bij de verkiezingen juist op Fidesz hadden gestemd. Die partij “had ons werk beloofd”, aldus Farkas. Maar het enige dat de structureel uitgesloten Roma van Fidesz krijgen is massale dwangarbeid in grote publieke werken. Volgens de oppositie wordt de radicalisering gevoed door Fidesz. De top van die partij bekritiseert Jobbik en haar militieleden wel eens, maar op lagere echelons bestaat er grote sympathie voor de extreem-rechtse formatie en is er zelfs een innige samenwerking in gemeenteraden.

BUMPERSTICKERS

Ook wat betreft de ruzie met de EU trekt de Fidesz-regering samen op met Jobbik. Beiden geven af op “het linkse Europa” dat “de soevereiniteit” van Hongarije zou bedreigen. Begin 2012 organiseerde Jobbik een bijeenkomst waar drieduizend aanhangers op af kwamen. Vona eiste dat er een referendum zou worden gehouden over het Hongaarse lidmaatschap van de EU. Wat hem betreft moet Hongarije “niet zwichten voor de Europese druk” en moet het “uit de Unie stappen”. Tijdens de manifestatie verbrandden twee Europarlementariërs van Jobbik op het podium een EU-vlag. Volgens opiniepeilingen is nog steeds een meerderheid van de Hongaren voor het lidmaatschap. Maar de vermeende aantasting van de nationale soevereiniteit is een sterk argument in een land waar veel mensen, en niet alleen Jobbik-aanhangers, hun autobumpers versieren met stickers van de Groot-Hongaarse grenzen van voor de Eerste Wereldoorlog.

Op 15 maart, de Hongaarse nationale feestdag, wordt elk jaar de vrijheidsstrijd van de Hongaren tegen de Oostenrijkers in 1848 herdacht. De laatste jaren wordt de feestdag door elke politieke partij als gelegenheid aangegrepen om een eigen bijeenkomst te organiseren in de hoofdstad. Dit jaar verbood de regering Orbán, tot kort voor 15 maart, echter alle demonstraties in de hoofdstad op die dag, met uitzondering natuurlijk van die van zijn eigen partij. Pas op het allerlaatste moment kwam de regering terug op dat besluit. Toch wisten de oppositiebewegingen in de resterende beperkte tijd nog enkele tienduizenden mensen de straat op te krijgen. Ze demonstreerden niet alleen tegen de anti-democratische maatregelen van de regering, maar ook tegen de bezuinigingen die vooral de onderkant van de samenleving en de studenten treffen. Tegelijkertijd echter wist Orbán honderdduizend aanhangers op de been te krijgen. “We zullen geen kolonie zijn van Europa!”, riep hij tijdens zijn speech. Toch zakt Fidesz in de peilingen weg. Maar de linkse oppositie, zowel binnen- als buitenparlementair, is nog te zwak om daar voldoende van te profiteren.

Gerrit de Wit

Snoep dat gratis wordt ingepakt door Parvaneh en andere Haagse bijstandsgerechtigden.

Dwangarbeid verpakt als “maatschappelijk verantwoord ondernemen”

► ► ► *Vervolg van voorpagina*

Haagse uitkeringsgerechtigden worden door de gemeente verplicht om vier dagen per week gratis arbeid verrichten, van 8:00 tot 16:30 uur. Parvaneh werkt minder, omdat ze Nederlandse les volgt. “Als ik naar school ga, hoef ik dat dagdeel niet te werken. Maar oefenen buiten school komt er nauwelijks van. Als ik van het werk kom, ben ik moe en heb ik last van mijn rug. Daarnaast wachten thuis dan ook nog huishoudelijke taken, zoals boodschappen doen en het huis schoonmaken. Toen ik naar Nederland kwam, wilde ik snel de taal leren, en dan studeren en werk vinden, bijvoorbeeld als leraar. Maar nu kijk ik alleen maar de hele dag op de klok. De tijd gaat zo langzaam.”

KORTING

Niet alleen krijgen de dwangarbeiders geen normaal loon, ze werken ook nog eens onder het bijstandsregime en hebben dus geen normale arbeidsrechten.² “Als ik naar school ga, wordt daar naar gebeld of ik er ook echt ben. Eén keer had de school per ongeluk de verkeerde naam doorgegeven. Gelukkig kon ik dat nog herstellen, anders had ik gelijk een korting op mijn uitkering gehad.” Volgens de website van de gemeente kan het niet of te laat verschijnen op een cursus een strafkorting op de uitkering van 30 procent voor één maand tot gevolg hebben. “Een vrouw wilde het werk niet doen. Ze kreeg gelijk 50 procent korting op haar uitkering. En de maand erna kreeg ze helemaal geen uitkering meer. Daarna is ze toch gekomen. Ze is het er niet mee eens, maar anders heeft ze helemaal geen geld. Als ik me ziek meld, dan vragen ze altijd: wat heb je dan? Soms komen ze thuis controleren. Bij een collega kwam er zelfs een dokter bij haar thuis controleren of haar kind wel echt ziek was.”

“Zakendoen met de Haagse Groep is maatschappelijk verantwoordelijk ondernemen en daarmee in alle opzichten een goede keus”, vermeldt de website.³ “De ruim drieduizend arbeidsgehandicapte medewerkers van de Haagse Groep krijgen de kans zinvol werk te verrichten en een inkomen te verdienen.” Over onbetaalde arbeid door werklozen is er geen informatie te vinden. De Haagse Groep is “een dienst van de gemeente Den Haag, maar opereert als een commercieel bedrijf. Dat staat voor kwaliteit voor een aantrekkelijke prijs.” Prijzen die nu ook mogelijk gemaakt worden over de ruggen van mensen met een bijstandsuitkering. Volgens de gemeente is “werk de basis voor zelfstandigheid. Daarom komen er meer verplichtingen. Werk gaat op deze manier meer lonen.” Bij de Haagse Groep gaat werk inderdaad meer lonen, niet voor de bijstandsgerechtigden, maar voor de bedrijven en de overheid. Parvaneh is een schuilnaam.

Mariët van Bommel

Noten

1. “Kennissquiz en ballenwerpen tegen de sociale kaalslag”, Max de Jonge en Mariët van Bommel, 15 februari 2012, www.doorbraak.eu.
2. “Dwangarbeid is niet te verkopen”, Eric Krebbers, 3 januari 2012, www.doorbraak.eu.
3. www.denhaag.nl/haeghe-groep.htm

leidinggeevenden heeft verinnerlijkt en hun eisen op het gebied van lonen, werkdruk en flexibiliteit eigen heeft gemaakt, die hoeft niet langer fysiek en psychisch gedruild en in de gaten gehouden te worden. Zo iemand werkt uit zichzelf al hard genoeg, identificeert zich met de belangen van de bedrijfsleiding en stelt zich bescheiden en dienstbaar op.

Een van de middelen om de bazen te behagen vormt het instrument van “loondispensatie”,⁴ waarvoor al flink wat pilotprojecten zijn opgezet. De bazen zijn daarbij niet langer meer verplicht om zich te houden aan het wettelijk minimumloon, maar mogen lonen uitbetalen onder dat minimum. Die maatregel geldt voor arbeiders die niet arbeidsproductief genoeg zouden zijn en wegens een lichamelijke of geestelijke beperking of “om een andere reden” niet in staat zijn om zelfstandig 100 procent van het minimumloon te verdienen. Ze worden dus afgerekend op hun arbeidsproductiviteit. De gemeenten vullen het inkomen van die mensen aan tot maximaal 100 procent van het minimumloon. Maar het loon en de gemeentelijke aanvulling samen kunnen “tijdelijk”, dat wil zeggen: jarenlang, lager liggen dan die 100 procent. “Dit stimuleert mensen om zich verder te ontwikkelen. De financiële prikkel maakt meer werken lonend. Een hogere productiviteit leidt immers tot een hoger inkomen.” Wie deze redenering doortrekt, komt tot de cynische conclusie dat helemaal geen inkomen meer geven de beste stimulans biedt om mensen “met afstand tot de arbeidsmarkt” tot werk te dwingen. Of tot de hongerdood, op grond van het principe “wie niet werkt, die zal niet eten”.

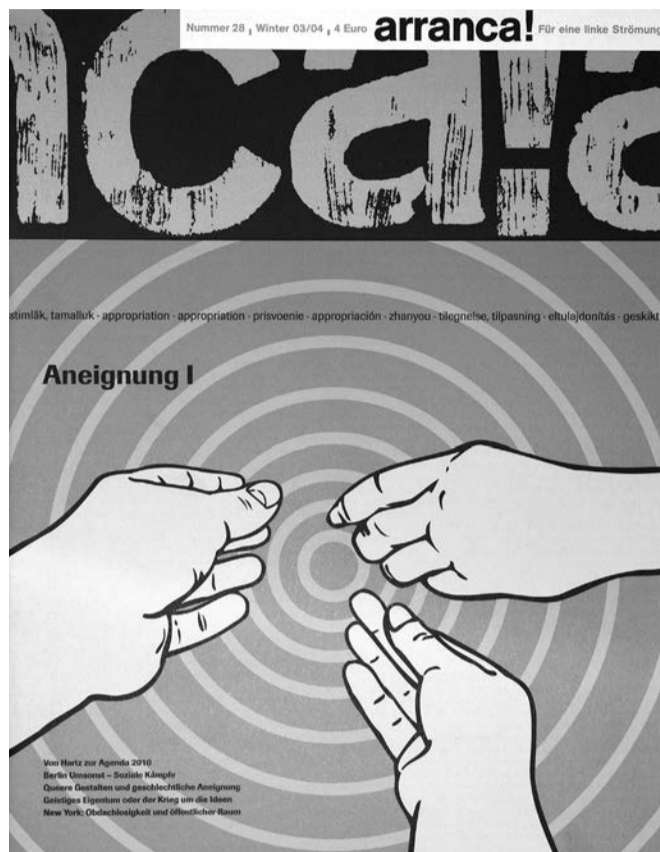
Harry Westerink

Noten

1. “Bom onder de sociale zekerheid”, Frodo Tromp en Harry Westerink, 31 januari 2012, www.doorbraak.eu.
2. “Stormram van kabinet tegen laatste restjes sociale zekerheid”, Harry Westerink, 27 april 2011, www.doorbraak.eu.
3. “Dwangarbeid is niet te verkopen”, Eric Krebbers, 3 januari 2012, www.doorbraak.eu.
4. “Loondispensatieproef vormt breekkijzer voor afbraak van wettelijk minimumloon”, Harry Westerink, 22 juni 2011, www.doorbraak.eu.

Militant onderzoek en organizing van werklozen in Berlijn

In Leiden probeert Doorbraak mensen te organiseren¹ tegen de bezuinigingen, momenteel met name op het gebied van de uitkeringen.² Daarbij maken we naar believen gebruik van elementen van het organiseren en “militant onderzoek”. In Berlijn probeert Für eine Linke Strömung (FeLS)³ iets vergelijkbaars rond het jobcenter in de wijk Neukölln. In de eind november verschenen brochure “Macht mit, macht’s nach, macht’s besser” doet de organisatie uitgebreid verslag van haar activiteiten tot nu toe.

FeLS was jarenlang actief in de MayDay-beweging,⁴ vooral bekend van de grote 1 mei-demonstraties van onder meer flexwerkers. Die beweging roept op tot zelforganisatie, maar in de praktijk gebeurt daar weinig mee. De activisten van FeLS besloten er daarom zelf maar mee te beginnen, en daarbij aan te sluiten bij hun eigen dagelijkse ervaringen als werklozen en arbeiders aan de onderkant van de arbeidsmarkt. In een verwijzing naar de Occupy-beweging schrijft FeLS: “Niet alleen op de pleinen en in de tentenkampen, maar ook bij de jobcentra vindt elke dag een sociaal conflict plaats, een strijd om inkomen en menswaardigheid. Meestal individueel en verborgen wordt ook daar om kansen en sociale zekerheid gevochten - en niet in de laatste plaats om respect.” Een Duits jobcenter is het best vergelijkbaar met een “Werkplein” in Nederland. Daar bundelen gemeentelijke sociale diensten hun krachten met het UWV Werkbedrijf.

MILITANT ONDERZOEK

Voor het project heeft FeLS een “methodenkoffer” samengesteld uit elementen van organizing en militant onderzoek. Over organizing heeft Doorbraak de afgelopen jaren al veel gepubliceerd.⁵ Militant onderzoek ontstond begin jaren 60, zo schrijft FeLS, “uit een breuk van activisten en onderzoekers met de politiek van de Italiaanse Communistische Partij. De later operaïsmen (letterlijk: arbeiderisme) genoemde stroming verzamelde zich rond het tijdschrift Quaderni Rossi (Rode Geschriften) en ging zich weer bezighouden met de concrete arbeids- en levensomstandigheden van de arbeidersklasse, weg van het door de communistische partij verordonneerde nationale productivisme van ‘de Italiaanse weg naar het socialisme’. Ze gingen de FIAT- en Olivetti-fabrieken in, en onderzochten het dagelijkse verloop van het werk en de manieren waarop de arbeiders zich verzetten.”

“De activisten ontdekten daarbij ‘onzichtbare’ vormen van arbeidersverzet: van de niet toegestane pauzes tot sabotage. Terwijl andere marxistische stromingen probeerden het proletariaat als het ware een klassebewustzijn door de strot te duwen, interesseerden deze activisten zich voor de ideeën en gedragingen van de werkenden zelf. Verbonden met deze onderzoeksmethode was de ‘ontdekking’ van de subjectiviteit, de behoefte aan een ander leven, die met loonsverhogingen en vakbondsvertegenwoordiging nauwelijks te bevredigen is. De FIAT-mythe van de moderne fabriek was onderuit gehaald. Het rommelde daar, onder de schijnbaar onpolitieke mensen, die door de kapitalistische ‘ontwikkeling’ tot aanhangsels van de machines gedegradeerd waren.”

LANTERFANTEN

“Met het concept van de klassensamenstelling probeerden de operaïstische marxisten aan te geven dat het kapitaal de arbeiders steeds opnieuw moet ‘samenstellen’ om controle te houden en winst mogelijk te maken. De klassieke plek waar dat gebeurde, was de fordistische fabriek. Aan de lopende band en in de dagelijkse tred van de fabriek werden de werkenden tot massa, maar zo konden ze ook gezamenlijke ervaringen opdoen en strijd voeren, en tot een subject in de klassenstrijd uitgroeien. Naast collectieve actie vormen zoals bijvoorbeeld stakingen zijn hier ook schijnbaar individuele vormen als lanterfantten en sabotage van belang.”

“Tegen de huidige achtergrond van de individuele ervaring van steeds onzekerder levens- en werkomstandigheden is deze benadering weer een interessant uitgangspunt geworden: het alledaagse te bekijken op zoek naar iets gemeenschappelijks dat als uitgangspunt kan dienen voor eisen en strijden.” Meer en meer organisaties zijn daar al mee aan de slag gegaan, van de feministische groep Precarias a la Deriva⁶ die in Madrid flexwerk onderzoekt, tot Kolinko⁷ met z’n onderzoek en strijd in callcenters in Noordrijn-Westfalen. Zou dat ook rond een jobcenter kunnen, vroeg FeLS zich af.

ONZEKERHEID

Het jobcenter in Neukölln, een wijk met 310 duizend mensen, “heeft meer dan 750 werknemers. En op een bepaalde manier heeft het ook de 80 duizend mensen in dienst die hun inkomen

via het jobcenter verkrijgen”. Het heeft zo een centrale rol in de wijk die goed vergelijkbaar is met de rol van FIAT destijds in Turijn, zo schrijven de FeLS-activisten, die daarmee de dominantie van de autofabrieken in de jaren 60 en 70 in zulke Italiaanse steden mogelijk toch wat onderschatten. Maar gelijk hebben ze, als ze schrijven: “Het jobcenter is de plek waar we heen moeten om geld te krijgen, en de plek waar we gedisciplineerd, bewaakt, georganiseerd en beheerst worden. Het behoort tot de realiteit van het leven van velen van ons.”

Het jobcenter is als een fabriek, een plek van “massale individualisering”. FeLS: “‘Klanten’ verrichten in werkelijkheid een heleboel arbeid: van het invullen van formulieren en het braaf zijn bij gesprekken, tot het doorgeven van valse gegevens en het ziek melden om zinloze maatregelen te ontlopen. Als locatie van de afwikkeling van een neo-liberaal workfare-regime produceert het jobcenter sociale onzekerheid. Het produceert gereguleerde en gedifferentieerde precariteit.” Bij het jobcenter komen heel uiteenlopende mensen bijeen. Het gaat er volgens FeLS om die bij elkaar te brengen, zodat ze elkaar kunnen leren kennen en samen kunnen strijden. “Het gaat om conflicten, om menselijke waardigheid en sociale rechten, onafhankelijk van nuttigheid en gehoorzaamheid, om onszelf en om de precare wereld rondom het jobcenter. Bij het organiseren moet er daarom ook voor gezorgd worden dat het jobcenter, en de conflicten om waardigheid, weer in het middelpunt van het publieke bewustzijn terugkeren. Want de scheiding tussen werklozen en werkenden vergemakkelijkt de controle en beheersing van beide.”

ACTIVERING

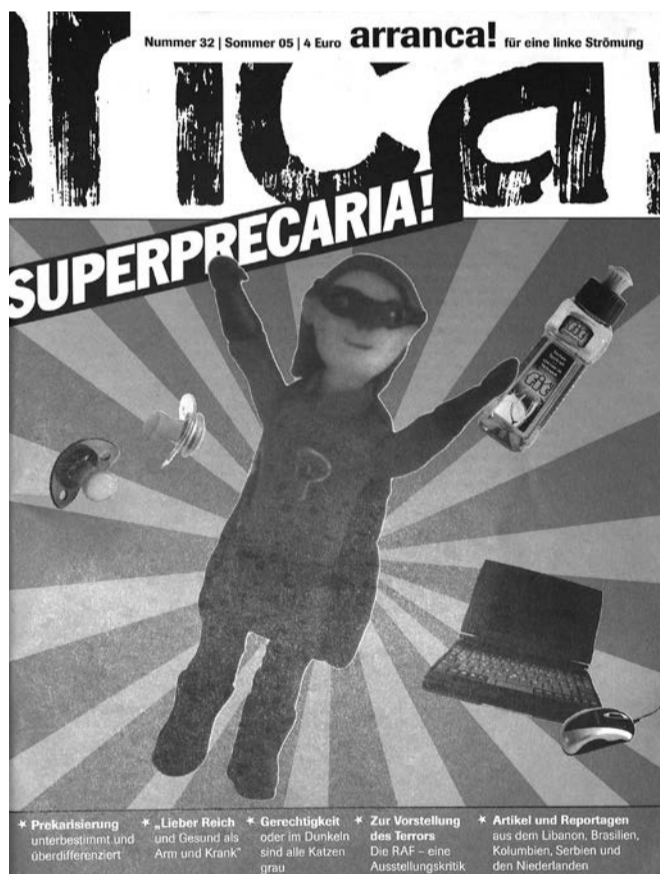
Net als bij Doorbraak in Leiden vormen bij FeLS individuele gesprekken de basis van het militante onderzoek en zo uiteindelijk van de strijd zelf. Tijdens de gesprekken stellen FeLS-activisten vragen als: “Welke problemen heb je hier? Wat doe je er tegen? Heb je zo bereikt wat je wilde? Gaat het bij anderen ook zo? Wat kan men nog meer doen? Deel je die oplossingen met anderen?” Uitgangspunt is het organisatieschema boosheid-hoop-actie. “Onze boodschap is je organiseren en je verzetten. We bieden geen kant-en-klare oplossing, maar ‘slechts’ de bereidheid om ons samen met hen en anderen te organiseren, om samen beter ons recht te kunnen halen”, aldus FeLS.

Iedereen die zich aanmeldt bij het Berlijnse jobcenter wordt vanaf de eerste minuut aangezet om zich af te vragen: “Waarvoor kan ik mezelf bruikbaar maken? Wat ontbreekt er bij mij? Wat doe ik fout? Hoe kan ik geschikt worden voor het hamsterrad van de precare arbeid?”, aldus FeLS. “Wat we met z’n allen gemeen hebben is dat het jobcenter ons wil disciplineren via ‘activering’. Met dat idee van activering wil men ons wijsmaken dat we door ons eigen falen werkloos geworden zijn. Dat geloof moet van hen bestaan, maar niet een geloof dat we ons lot werkelijk in eigen handen kunnen nemen, in de zin van echt handelen, van zich verzetten, van samen met anderen dromen. Verantwoordelijk zijn we volgens het jobcenter zelf, maar niet in de zin van de eigen bevrijding.”

BEOORDELEN

Er blijken zeer veel klachten te zijn over het jobcenter. Veel daarvan herkennen we in Leiden wel. “Klanten” ervaren hun behandeling als keihard, kleinerend, discriminerend en menonwaardig. Er zijn soms lange wachttijden en er worden veel strafkortingen uitgedeeld. Sommige klachten zijn anders vanwege de verschillende regelgeving in beide landen. De reacties erop zijn wel weer vergelijkbaar. “Uit de gesprekken kwamen veel uiteenlopende, creatieve tegenmachtstrategieën naar voren”, schrijft FeLS, “die we hier niet geheel openbaar maken, omdat het risico bestaat dat het jobcenter ze dan gaat aanpakken. Maar ze kunnen grofweg in twee categorieën geplaatst worden: de meer confrontatieve en degene die er meer op gericht zijn om zich aan de machtsgreep van het jobcenter te onttrekken.”

De FeLS-activisten vroegen de “klanten” van het jobcenter ook om hun casemanager eens te beoordelen met een rapportcijfer. “Elke dag worden wij bij het jobcenter beoordeeld, bestraft, geclassificeerd en voor de arbeidsmarkt ingedeeld. Wij willen het eens omdraaien en de casemanagers beoordelen, en hen en hun

Covers van Arranca!, het tijdschrift van FeLS.

> Zonder Papieren#

“Ik voel me verantwoordelijk voor de mensen om me heen”

Mensen zonder verblijfsrecht worden maatschappelijk uitgesloten en hebben in hun overlevingsstrijd de steun nodig van familie, vrienden en landgenoten. Het gaat vaak niet alleen om materiële hulp, dus niet alleen om brood, bed en bad. Want ze hebben ook behoefte aan juridisch en ander advies, aan bemoedigende woorden, aan tips om werk te vinden, en aan een groter netwerk van bondgenoten met wie ze samen de strijd voor een beter leven kunnen aangaan.

Een van de vele Marokkaans-Nederlandse vrouwen die zich inzet voor mensen zonder verblijfsrecht is Hafida. Ze heeft een verstandelijk gehandicapte jongere zus, Aziza. Nadat Hafida was getrouwd met een Tunesische man, nam ze de verantwoordelijkheid op zich om haar zus, die nog in Marokko woonde, in huis te nemen. Ze moest wel, want haar ouders konden niet langer meer voor haar zus zorgen. Met de komst van Aziza naar Nederland begon een lange lijdensweg die het gezin van Hafida, haar man en hun vier zonen op zijn kop zette. De IND wees de verblijfsaanvraag van Aziza namelijk af, en ook de vervolgaanvragen liepen op niets uit. Maar Hafida sprong voor haar zus op de bres en vroeg in de media aandacht voor het onrecht dat de overheid haar zus aandeed. “Zij heeft ook recht op een goed leven, en daarom wilde ik graag voor haar belangen vechten.”

Na zeven jaar gaf de IND Aziza tegen heug en meug alsnog een tijdelijke verblijfsvergunning. Hafida en haar man hadden ondertussen veel schulden moeten maken om voor Aziza te kunnen zorgen. Gelukkig kwam ze in aanmerking voor een Wajong-uitkering. Het gezin van zeven mensen had eindelijk wat meer geld om van te leven. Een paar jaar later kon Aziza haar tijdelijke verblijfsrecht omzetten in een verblijfsvergunning voor langere tijd. Daarvoor moest ze echter wel aanvraagkosten betalen van maar liefst 950 euro. Dat geld had Hafida niet, waardoor ze haar verblijfsrecht dreigde kwijt te raken en opnieuw illegaal zou kunnen worden. Dat mocht niet gebeuren. De Leidse steungroep De Fabel van de illegaal vroeg daarom aan een noodfonds of men Aziza financieel kon ondersteunen. Met succes, want ze ontving een bijdrage van het fonds waarmee ze de aanvraagkosten kon betalen en een veiligere verblijfspositie kon verkrijgen.

Ondanks een druk leven vol aandacht en zorgtaken voor anderen ziet Hafida toch nog kans om een Marokkaanse vader en moeder te helpen met hun zoon. Door gebrek aan kennis en door zware tekortkomingen van de overheid heeft hun kind nooit een verblijfsvergunning gekregen. De vader en moeder zijn zo'n 40 jaar geleden als arbeidsmigranten naar Nederland gekomen, maar hun zoon is door de overheid illegaal gemaakt en steeds gebleven. Zijn ouders hebben inmiddels de Nederlandse nationaliteit, maar hij wordt behandeld als een paria. Hij heeft een ontwikkelingsachterstand opgelopen, ging pas praten toen hij zeven jaar was, en leidt een geïsoleerd bestaan. Hij kampt met grote psychische problemen, vertrouwt niemand behalve zijn moeder, en wil liever niet meer leven. Tot overmaat van ramp werd hij een tijd geleden opgepakt door de politie en opgesloten in een illegaalgevangenis, met de bedoeling om hem uit te zetten naar Marokko. Gelukkig kreeg de overheid daarvoor geen toestemming van de Marokkaanse autoriteiten. Na zijn vrijlating bleek het maandenlange verblijf in de gevangenis bijzonder traumatisch voor hem te zijn geweest. Hafida staat het gezin al langere tijd als een vertrouwenspersoon bij. Ze vertaalt en denkt mee tijdens gesprekken met advocaten en andere hulpverleners. Dankzij haar hulp kan het gezin gemakkelijker de weg vinden in het bureaucratische doolhof van formulieren, bewijzen, verklaringen en andere documenten waar aanvragers van een verblijfsvergunning in verzeild raken.

Ook thuis blijft Hafida genoeg problemen aan haar hoofd hebben. Haar gezin moet rondkomen van weinig inkomen, terwijl haar zus juist extra geld en voorzieningen nodig heeft. Daar komt nog bij dat ook haar eigen kinderen, die de Nederlandse nationaliteit hebben, te maken krijgen met uitsluiting. Een paar jaar geleden legde haar oudste zoon de Cito-toets af. De leiding van de basisschool bepaalde dat hij naar een lager middelbaar school-niveau moest gaan dan op basis van de uitslag van de toets diende te worden geconcludeerd. Men gaf voor dat standpunt geen enkel steekhoudend argument. Boos schakelde Hafida de gemeente in, waarop een ambtenaar de school een waarschuwing gaf. Ze wist gedaan te krijgen dat haar zoon toch naar het voor hem geschikte hogere onderwijsniveau kon gaan. Maar de schoolleiding bleek er niets van te hebben geleerd. Want men wilde een paar jaar later een andere zoon van haar naar een Mavo/Havo-school sturen, hoewel uit zijn Cito-toetsscore blijkt dat hij geschikt is voor het gymnasium. Hij werd verplicht om nog een toets af te leggen, wat hoogst ongebruikelijk is. Gelukkig wist hij die toets met een bijna 100 procent-score af te ronden, zodat hij alsnog tot het gymnasium moet worden toegelaten. Hafida weet zeker dat er racisme in het spel is. Een Marokkaanse jongen uit een arbeidersmilieu, met arme ouders die het Nederlands ook nog eens met een zwaar accent spreken, die hoort niet thuis op een eliteschool. Dat is de indruk die de leiding van de basisschool haar heeft gegeven. *In dit artikel zijn schuilnamen gebruikt.*

Harry Westerink

instituut onder druk zetten zodat ze ons met wat meer respect gaan behandelen. Veel casemanagers geven de druk van hun baas en slechte werkomstandigheden aan hun ‘klanten’ door. Wij proberen van onze kant druk op deze autoriteiten uit te oefenen.” Veel casemanagers maken zich toch wel zorgen om hun image, zo blijkt. Ze doen alsof ze erom moeten lachen, maar ze tonen zich wel opgelucht als ze niet op de lijst blijken te staan. Tijdens een flashmob-actie zijn FeLS-activisten het jobcenter binnengedrongen om de casemanager met de slechtste cijfers een bokaal te overhandigen, in zijn eigen werkkamer! Hij toonde zich bepaald niet verheugd, getuige ook de actievideo.⁸

Overigens nodigt FeLS de casemanagers nadrukkelijk uit om ook te komen praten. Die werken immers zelf vaak op basis van flexcontracten, en ze lijden onder een enorm hoge werkdruk. Wanneer hun “klanten” klagen, dan zeggen de casemanagers vaak dat ze maar bij de politiek moeten aankloppen. Maar uitvoeringsinstanties als het jobcenter maken ook beleid, en medewerkers kunnen bovendien schipperen bij de uitvoering van landelijke voorschriften. FeLS roept de casemanagers dan ook op om die speelruimte te gebruiken, en om in plaats van de interne druk door te geven naar beneden, gezamenlijk solidair op te treden. Wie daaraan geen gehoor geeft, kan ook het doelwit van een flashmob of andere actie worden. Maak de vijand grijpbaar, zei de ‘godfather of organizing’ Saul Alinsky al.

INGRIJPEN

Met het militante onderzoek wil FeLS haar actiepraktijk eens omdraaien. Niet slechts reageren op een activiteit of uitspraak van de tegenstander, maar zelf nieuwe strijd vormen. Via nieuwe experimentele actievormen proberen sociale misstanden naar boven te halen en die te politiseren. Dat vergt natuurlijk een langdurig strijdplan. Militant onderzoek is een proces waarbij het belangrijk is om telkens goed te bedenken hoe ver het onderzoek gevorderd is, zeker voordat er acties worden georganiseerd. Want acties zijn in dit verband alleen nuttig als ze het onderzoekproces en het proces van mensen organiseren vooruit helpen.

FeLS doet daarnaast ook aan het “solidair begeleiden” van mensen die naar het jobcenter moeten. “Niemand gaat alleen naar het jobcenter”, is een van hun belangrijkste leuzen. Zo wil FeLS proberen om de problemen die mensen als gevolg van hun precaire bestaan individueel oplopen meer collectief te maken. “Het doel van het gezamenlijk handelen is een gevoel van het ‘kunnen winnen’, de reële mogelijkheid om veranderingen door te zetten. Als je met begeleiders bepaalde dingen voor elkaar krijgt, dan ontstaat het beeld dat het ook mogelijk moet zijn om grotere veranderingen te kunnen bereiken.” Via dat eerste beetje macht hoopt FeLS dus al inspirerend en organiserend een aanzet te kunnen geven tot verder verzet. De activisten willen zo feitelijk “in concrete sociale conflicten interveniëren. Om dingen te veranderen is een abstracte bewustzijnsverandering (die linkse politici willen) niet voldoende, of zelfs volkomen ontoereikend. Je moet in de sociale conflicten deelnemen en gezamenlijke handelingsmogelijkheden zoeken.”

“Voor werklozen is een belangrijke bron van macht de mogelijkheid tot het onderbreken: de alledaagsheid blokkeren, het bureaucratische verloop verstoren, voor onzekerheid en irritatie zorgen. Als het lukt om een ‘institutionele crisis’ te veroorzaken, zodat de bureaucratische routine zijn ‘gewone’ gang niet meer gaat, dan worden de verantwoordelijken gedwongen tot fundamentele veranderingen in het

beheersingsinstituut, in dit geval het jobcenter.”

Om te kunnen onderbreken is informatie over het reilen en zeilen in het jobcenter van groot belang. De gesprekken met de “klanten” zijn ook daarom erg belangrijk. En alleen al de aanwezigheid van de activisten bij het jobcenter geeft de mensen binnen een ander gevoel. Wat eerder niet opviel of genoemd werd, wordt bespreekbaar.

Het is inspirerend om te lezen hoe elders ook linkse activisten bezig zijn te experimenteren met organizing en militant onderzoek. De maatschappelijke verhoudingen zijn de afgelopen 20 jaar zodanig aan verandering onderhevig dat links echt niet meer kan aankomen met oude schema's en analyses. We moeten de dagelijkse realiteit van grote groepen mensen opnieuw heel nauwkeurig gaan onderzoeken en aanknopingspunten vinden om weer concrete strijd te ontwikkelen. FeLS laat zien hoe we daar onbevangen een bescheiden begin mee kunnen maken. Het is te hopen dat veel activisten kennis zullen nemen van hun ervaringen en er op voort gaan proberen te bouwen.

“Macht mit, macht's nach, macht's besser. Militante Untersuchung am Jobcenter Neukölln”, FeLS. Downloaden op fels.nadir.org bij “Material” http://fels.nadir.org/multi_files/fels/broschuere_militante_untersuchung_am_jobcenter_neukoelln.pdf

Willem Slaapmaat
Eric Krebbers

Noten

1. “Doorbraak in Leiden: ‘Al doende leert men organiseren’”, Frodo Tromp en Eric Krebbers, 16 januari 2012, www.doorbraak.eu.
2. “De strijd tegen de Leidse dwangarbeid”, Eric Krebbers, 4 januari 2012, www.doorbraak.eu.
3. <http://fels.nadir.org>.
4. “Doe mee aan de Euro-Mayday!”, Eric Krebbers, Fabel-krant 70, Gebladerte Archief, www.doorbraak.eu.
5. “Zet de wereld op z'n kop, organiseer van onderop!”, Doorbraak, Gebladerte-reeks 34, Gebladerte Archief, www.doorbraak.eu.
6. “Precaire arbeidsters op onderzoek uit”, Ellen de Waard, Fabel-krant 71/72, Gebladerte Archief, www.doorbraak.eu.
7. http://www.nadir.org/nadir/initiativ/kolinko/engl/e_index.htm.
8. “Zahltag Jobcenter Neukölln”, FeLS, kanalb.org.

Neem de tijd!

KOEN HAEGENS
NEEM DE TIJD
Overleven in de to go-maatschappij

+ **Boek** *

In zijn eerste boek "Neem de tijd. Overleven in de to go-maatschappij" behandelt Koen Haegens een aantal belangrijke thema's waar ook Doorbraak zich de afgelopen jaren mee bezig heeft gehouden.¹ Waarom hebben we het allemaal zo druk tegenwoordig? Hoe hangt dat samen met de nieuwe fase waarin het kapitalisme beland is?² Voor wie pakt de groeiende druk slecht uit, en voor wie wat beter? Hoe proberen we ons er ieder voor zich tegen te verzetten? En de belangrijkste vraag: kan dat verzet ook collectief gemaakt worden?

Haegens, redacteur bij het weekblad De Groene Amsterdammer, legt ragfijn bloot hoe ons leven en denken steeds meer beïnvloed raakt door de nieuwe neo-liberale managementmodellen die ons tegenwoordig al van kinds af aan opgedrongen worden. Iedereen moet zijn eigen ik-BV managen, en zichzelf voortdurend optimaliseren voor de baas en de arbeidsmarkt. Het onderscheid tussen ons echte zelf en de arbeider die we moeten zijn verdwijnt. Het zelf wordt overgenomen en ingeschakeld voor de baas. Werk en vrije tijd gaan door elkaar lopen: er wordt gewerkt in de lunchpauze, 's avond en in het weekeinde, en in bed en onderweg in de auto naar het werk ligt er altijd een aantekeningboekje naast je om snel nog even wat gedachten op te kunnen tekenen over hoe je je werk zou kunnen verbeteren. En dan doen we ook nog eens steeds meer dingen tegelijkertijd, het zogenaamde multitasken.

GROOTOUDERS

Haegens put zijn voorbeelden veelal uit zijn eigen leven en dat van vrienden, collega's en familie. Hij is actief geweest bij De Fabel van de illegaal (een van de voorlopers van Doorbraak) en Grenzeloos, en juist zijn blik van onderop maakt dit boek sterk en relevant. In een interview met zijn eigen opa en oma wordt duidelijk dat het niet zozeer het harde werken is waar mensen tegenaan lopen - want dat deden zijn grootouders op de boerderij ook - maar het feit dat je geestelijk steeds verder bezet raakt door het kapitalisme met z'n productiviteitsdenken en arbeidsethos. En er tegenaan lopen doen veel mensen: van zelfmoorden bij reorganiserende bedrijven tot het groeiende aantal burn-outs.

Twee lijnen legt Haegens bloot die samen van grote invloed zijn geweest op het ontstaan van de huidige kapitalistische fase. De lijn van de neo-liberale stroming van economen, die vanaf de Tweede Wereldoorlog aan een opmars begon en rond het einde van de jaren 60 dominant werd. Precies op het moment dat het toenmalige voornamelijk keynesiaanse model op zijn einde liep, dat wil zeggen: onvoldoende winstgroei meer realiseerde. Vakbonden stelden hoge looneisen, en het systeem werd op allerlei manieren gesaboteerd, met name door de na-oorlogse generatie die niet langer aan de lopende band wilde staan. En daar loopt volgens Haegens een tweede lijn: er ontstond van onderop een beweging van vrij ondernemerschap die autonomie en flexibiliteit benadrukte. Dertig, veertig jaar later zijn een aantal van de daar levende opvattingen en praktijken alomtegenwoordig, maar die autonomie is er door de achterdeur uitgetrapt, met name voor de lagerbetaalden.

VERSNELLING

Beide lijnen hebben vanaf de jaren 70 bijgedragen aan een enorme versnelling van ons leven. Werkelijk alles gaat nu sneller: het werk, de productie, het afdanken van spullen en het kopen van weer nieuwe, de vrije tijd, alles! Naast het uitbesteden van werk naar lagelonenlanden, is dat volgens Haegens een belangrijke manier geweest waarop het neo-liberalisme de winsten weer heeft doen groeien. Men heeft de tijd als het ware samengedrukt, zegt hij.

We hebben weliswaar een 32- tot 40-urige werkweek behouden, laat hij zien, maar we doen inmiddels zoveel in onze vrije tijd, van bijscholen tot zakelijke telefoontjes 's avonds, in het weekeinde en op vakantie, dat we feitelijk veel meer zijn gaan werken. Moderne werknemers zijn mede zo goedkoop en productief omdat ze maar voor, zeg, 36 uur betaald worden terwijl ze feitelijk veel langer werken. Ook de voorheen relatief rustige tijden van de jeugd en de ouderdom worden steeds meer samengedrukt. Jongeren moeten steeds sneller worden klaargestoomd voor de arbeidsmarkt, en de rust van de ouderdom wordt uitgesteld door de pensioenleeftijd te verhogen.

VERZET

Om tijd is altijd gestreden, schrijft Haegens. Vanaf de middeleeuwen hebben eerst de kerk en later de wereldlijke autoriteiten van staat en kapitaal geprobeerd om ons steeds dieper in allerlei tijdsregimes te dwingen. De eerste fabrieken werden opgezet om wevers die thuis niet hard en vaak genoeg werkten bij elkaar te kunnen zetten met een opzichter erbij. Maar elk nieuw regime leidde tot verzet, zoals het vooruitzetten en zelfs slopen van klokken. En verzet leidde weer tot nieuwe aanvallen op de autonomie van de arbeiders. Toen vanaf begin twintigste eeuw het fordisme met zijn lopende banden opkwam, werd het gedrag van arbeiders in de fabriek en ook thuis steeds verder bestudeerd en gereguleerd door wetenschappers als Frederick Taylor. Met de stopwatch in de hand probeerden die elk aspect van het werkgedrag van de arbeiders te optimaliseren. Tijdsverspilling was zonde! Het naakte geweld waarmee het taylorisme gepaard ging, lijkt nu veel minder aanwezig omdat het is alsof we die stopwatch zelf hebben ingeslikt, zoals Haegens het zo mooi zegt. We hebben het efficiëntiedenken nu volkomen geïnternaliseerd. Of blijft er toch iets wringen?

Het is niet voor niets dat onthaasten nu in de mode is. Er is een hele industrie op gegronvest. Maar we kunnen individueel hooguit tijdelijk even aan het tijdsregime ontkomen. We moeten toch werken, en liefst sneller! Filosofen als Ivan Illich en Henry David Thoreau zeiden dat ze persoonlijk liever gingen lopen dan de trein te nemen, omdat ze meer tijd kwijt waren met het werken voor het geld voor een kaartje. Niet meer meedoen aan de ratrace dus. Maar een werkelijke oplossing kan alleen collectief zijn. We zijn nu eenmaal sociale wezens en ons leven wordt grotendeels bepaald door hoe de mensen om ons heen leven.

En ook als linkse activisten worstelen we met dat probleem, al behoorlijk lang zelfs.³ Haegens beschrijft treffend hoe we in actiekringen wel grappen maken over onze zelfuitbuiting door bij wijze van spreken dag en nacht door te werken. Het mooie is dat hij een behoorlijk radicaal-links verhaal behapbaar heeft weten te maken voor een veel groter leespubliek. Het jaren 60-protest tegen de lopende band laat zien dat verzet daadwerkelijk mogelijk is en loont, ook al pakt het natuurlijk nooit helemaal uit zoals het bedoeld is. Ook nu zijn er weer tekenen, zo laat Haegens zien, van bewegingen die niet meer willen meedoen in de ratrace. Op het gebied van milieu en voedsel bijvoorbeeld besluiten groeiende groepen mensen om de dingen langzamer en meer zelfbepaald te gaan doen. Ze vormen zo scheuren in het kapitalisme, zou de auteur John Holloway zeggen.⁴ En als we die bij elkaar weten te brengen, dan is alles mogelijk! "Neem de tijd. Overleven in de to go-maatschappij", Koen Haegens. Uitgeverij: Ambo, € 17,95. ISBN: 9789026324079.

Eric Krebbers

Noten

1. "Tijd voor strijd", Doorbraak, 16 juli 2009, www.doorbraak.eu.
2. Zie bijvoorbeeld: "Africhting en revolte - verzet in het tijdperk van onderwerping tot human capital", Detlef Hartmann en Oscar Schlaack, 28 maart 2012, www.doorbraak.eu.
3. "Haast...!", Eric Krebbers, Peueraar 18, Gebladerte Archief, www.doorbraak.eu.
4. "Wij zijn de crisis van het kapitaal", John Holloway, 20 december 2011, www.doorbraak.eu.

Doorbraak

Doorbraak is een linkse basisorganisatie die strijdt voor een ecologisch duurzame wereld zonder uitbuiting, onderdrukking en uitsluiting. Daarom vechten we van onderop tegen het kapitalisme, het patriërchaat, racisme, nationalisme, religieus fundamentalisme en militarisme.

Doorbraak wil af van de gecreëerde scheidslijnen en streeft naar een rechtvaardiger wereld. Hoe die er precies uit moet gaan zien? En hoe we daar willen komen? Dat willen we gaandeweg en samen met anderen bedenken en bevechten. Daarbij halen wij onze inspiratie uit de strijdbare traditie van socialistische bewegingen. Doorbraak staat daarbij symbool voor de wens om vastgeroeste indelingen in allerlei hokjes te doorbreken.

Klinkt dat goed? Heb je interesse? Wil je meedoen? Bel of mail ons dan gerust.

ADRES

Website: www.doorbraak.eu
Facebook: www.facebook.com/doorbraak
Twitter: twitter.com/doorbraakeu
Mail: doorbraak@doorbraak.eu
Adres: Postbus 901, 7400 AX Deventer
Telefoon: 06 4120 6167
Giro: 33.89.627, t.n.v. Doorbraak.eu, Deventer

LOKALE CONTACTEN

amersfoort@doorbraak.eu
amsterdam@doorbraak.eu
arnhem@doorbraak.eu
denhaag@doorbraak.eu
deventer@doorbraak.eu
leeuwarden@doorbraak.eu
leiden@doorbraak.eu
nijmegen@doorbraak.eu
oss@doorbraak.eu
rotterdam@doorbraak.eu
utrecht@doorbraak.eu
wageningen@doorbraak.eu

KRANT

De Doorbraak-krant verschijnt tweemaandelijks en wordt uitgegeven door stichting Gebladerte, www.gebladerte.nl. Abonnee worden? Maak 25 euro over op giro 95225 t.n.v. stichting Gebladerte te Leiden o.v.v. "abonnee". Vermeld duidelijk je adres. Minima kunnen volstaan met 13 euro. Losse nummers kosten 3 euro. Lay-out: Zwart op Wit, Delft Drukkerij: Albani, Den Haag ISSN: 1877-8186

MAIL-LIJST

Wil je in de tussentijd op de hoogte blijven van Doorbraak-activiteiten? Mail dan "Doorbraak Info" naar doorbraak@doorbraak.eu.